

CÁC CÂU HỎI VỀ TƯỚNG TRẠNG (LAKKHAṆAPĀÑHĀ)

8. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài, tác ý có gì là tướng trạng, tuệ có gì là tướng trạng?

– Tâu Đại vương, tác ý có sự cân nhắc là tướng trạng, tuệ có sự cắt đứt là tướng trạng.

– Thưa Ngài, tác ý có sự cân nhắc là tướng trạng nghĩa là thế nào? Tuệ có sự cắt đứt là tướng trạng nghĩa là thế nào? Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, Đại vương có biết về những người gặt lúa không?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Trẫm có biết.

– Tâu Đại vương, những người gặt lúa cắt cây lúa như thế nào?

– Thưa Ngài, họ nắm bó lúa bằng tay trái, cầm cái liềm bằng tay phải, rồi cắt bằng cái liềm.

– Tâu Đại vương, giống như người gặt lúa nắm lấy bó lúa bằng tay trái, cầm cái liềm bằng tay phải, rồi cắt bằng cái liềm, tương tự y như thế, hành giả nắm lấy ý bằng sự tác ý rồi cắt đứt các phiền não bằng tuệ. Tâu Đại vương, tác ý có sự cân nhắc là tướng trạng nghĩa là như vậy, tuệ có sự cắt đứt là tướng trạng nghĩa là như vậy.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

9. – Thưa Ngài Nāgasena, điều mà Ngài đã nói là “các thiện pháp khác”, các thiện pháp ấy là những gì?

– Tâu Đại vương, là giới, tín, tấn, niệm, định, những cái này là các thiện pháp ấy.

– Thưa Ngài, giới có gì là tướng trạng?

– Tâu Đại vương, giới có sự đặt nền tảng là tướng trạng. Giới là nền tảng của tất cả các thiện pháp, của các sự thể nhập các quyền, các lực, các chi phần đưa đến giác ngộ, các đạo, các sự thiết lập niệm, các chánh tinh tấn, các nền tảng của thân thông, các thiền, các sự giải thoát, các tầng định. Tâu Đại vương, đối với người đã đặt nền tảng ở giới thì tất cả các thiện pháp không bị suy giảm.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như các loại hạt giống và các loài thảo mộc nào đạt được sự phát triển, tăng trưởng, lớn mạnh, tất cả các loại hạt giống và các loài thảo mộc ấy đạt được sự phát triển, tăng trưởng, lớn mạnh như thế này đều

nương tựa vào đất, đều đặt nền tảng ở đất. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, hành giả tu tập năm quyền: Tín quyền, tấn quyền, niệm quyền, định quyền, tuệ quyền đều nương tựa vào giới, đều đặt nền tảng ở giới.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như các công việc nặng nhọc¹ nào được thực hiện, tất cả các công việc nặng nhọc được thực hiện như thế này đều nương tựa vào đất, đều đặt nền tảng ở đất. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, hành giả tu tập năm quyền: Tín quyền, tấn quyền, niệm quyền, định quyền, tuệ quyền đều nương tựa vào giới, đều đặt nền tảng ở giới.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như nhà kiến trúc đô thị có ý định xây dựng thành phố thì trước tiên cho làm sạch sẽ khu vực thành phố, cho dời đi gốc cây và các gai góc, cho làm bằng phẳng, sau đó phân chia khu vực của các con đường, các lô đất vuông, các giao lộ, v.v... rồi mới xây dựng thành phố. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, hành giả tu tập năm quyền: Tín quyền, tấn quyền, niệm quyền, định quyền, tuệ quyền đều nương tựa vào giới, đều đặt nền tảng ở giới.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như diễn viên nhào lộn có ý định biểu diễn nghề nghiệp thì cho người đào đất, cho dời đi sạn sỏi mảnh sành, cho làm bằng phẳng, rồi biểu diễn nghề nghiệp ở mặt đất mềm. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, hành giả tu tập năm quyền: Tín quyền, tấn quyền, niệm quyền, định quyền, tuệ quyền đều nương tựa vào giới, đều đặt nền tảng ở giới. Tâu Đại vương, điều này cũng đã được đức Thế Tôn nói đến:

Sau khi đặt nền tảng ở giới, người có trí tu tập tâm và tuệ. Vị Tỳ-khưu tinh cần, chín chắn, vị ấy có thể gỡ ra mối rối này. Đây là nền tảng ví như trái đất đối với các sinh mạng, và đây là gốc của sự phát triển các điều tốt đẹp, và đây là phần đầu ở lời dạy của tất cả các đấng Chiến Thắng, chính là giới uẩn thuộc về Giới bốn (Pātimokkha) cao quý.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

10. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, tín có gì là tướng trạng?

– Tâu Đại vương, tín có sự thanh lọc là tướng trạng và có sự tiến vào là tướng trạng.

– Thưa Ngài, tín có sự thanh lọc là tướng trạng nghĩa là thế nào?

– Tâu Đại vương, tín trong khi được sanh lên thì loại trừ các pháp che lấp, làm cho tâm thoát khỏi các pháp che lấp, không bị bợn nhơ, trong sạch, không bị vẩn đục. Tâu Đại vương, tín có sự thanh lọc là tướng trạng nghĩa là như vậy.

– Xin Ngài cho ví dụ.

¹ *Balakaraṇīyyā*, dịch sát nghĩa sẽ là “cần phải làm bằng sức mạnh.”

– Tàu Đại vương, giống như đức Chuyển Luân Vương di chuyển đường xa cùng với đạo quân gồm bốn binh chủng vượt qua vũng nước nhỏ; vũng nước nhỏ ấy bởi các con voi, bởi các con ngựa, bởi các cỗ xe và bởi các bộ binh, bị khuấy động, bị vẩn đục, bị quậy lên, trở thành bùn lầy. Và khi đã vượt qua, đức Chuyển Luân Vương ra lệnh cho mọi người rằng: “Này các khanh, hãy mang nước lại, trầm sẽ uống nước.” Và đức vua có viên ngọc ma-ni lọc nước. “Tâu Bệ hạ, xin tuân lệnh.” Những người ấy vâng lệnh đức Chuyển Luân Vương và thả viên ngọc ma-ni lọc nước ấy vào trong nước. Ngay khi viên ngọc ấy được thả vào trong nước thì số lượng rong rêu biến mất và bùn lắng xuống, nước trở nên không bị bợn nhơ, trong sạch, không bị vẩn đục, sau đó họ đã dâng nước uống đến đức Chuyển Luân Vương: “Tâu Bệ hạ, xin Bệ hạ hãy uống nước.”

Tàu Đại vương, nước là như thế nào thì tâm nên được xem xét như vậy. Những người ấy là như thế nào thì hành giả nên được xem xét như vậy. Số lượng rong rêu và bùn là như thế nào thì các phiền não nên được xem xét như vậy. Viên ngọc ma-ni lọc nước là như thế nào thì tín nên được xem xét như vậy. Giống như khi viên ngọc ma-ni lọc nước được thả vào trong nước thì số lượng rong rêu biến mất và bùn lắng xuống, nước trở nên không bị bợn nhơ, trong sạch, không bị vẩn đục. Tàu Đại vương, tương tự y như thế, tín trong khi được sanh lên thì loại trừ các pháp che lấp, làm cho tâm thoát khỏi các pháp che lấp, không bị bợn nhơ, trong sạch, không bị vẩn đục. Tàu Đại vương, tín có sự thanh lọc là tướng trạng nghĩa là như vậy.

11. – Thưa Ngài, tín có sự tiến vào là tướng trạng nghĩa là thế nào?

– Tàu Đại vương, giống như sau khi nhìn thấy tâm của những người khác đã được giải thoát, vị hành giả tiến vào quả Nhập lưu, hoặc quả Nhất lai, hoặc quả Bất lai, hoặc phẩm vị A-la-hán, thực hành việc tu luyện để đạt đến pháp chưa được đạt đến, để chứng đạt pháp chưa được chứng đạt, để chứng đắc pháp chưa được chứng đắc. Tàu Đại vương, tín có sự tiến vào là tướng trạng nghĩa là như vậy.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tàu Đại vương, giống như đám mây lớn ở phía trên núi đổ mưa xuống, nước mưa ấy trong khi di chuyển xuống chỗ thấp, sau khi làm đầy các rãnh, các khe, các suối của ngọn núi, thì có thể làm đầy con sông; con sông trôi chảy ngập tràn hai con đê. Rồi có đám đông người đi đến, trong khi không biết mức độ cạn hay sâu của con sông, sợ hãi, ngần ngại, đứng ở bờ sông. Rồi một người nam đi đến, trong khi nhận biết thể lực và sức mạnh của mình đã buộc chặt chiếc khố rồi tiến vào và vượt qua. Sau khi nhìn thấy người ấy đã vượt qua được, đám đông người cũng vượt qua.

Tàu Đại vương, giống như sau khi nhìn thấy tâm của những người khác đã được giải thoát, vị hành giả tiến vào quả Nhập lưu, hoặc quả Nhất lai, hoặc quả Bất lai, hoặc phẩm vị A-la-hán, thực hành việc tu luyện để đạt đến pháp chưa được đạt đến, để chứng đạt pháp chưa được chứng đạt, để chứng đắc pháp chưa

được chứng đắc. Tâu Đại vương, tín có sự tiến vào là tướng trạng nghĩa là như vậy. Tâu Đại vương, điều này cũng đã được đức Thế Tôn nói đến ở *Tương ưng bộ* quý báu:

Vượt qua cơn lũ nhờ vào tín, vượt qua biển cả nhờ vào sự không xao lãng, vượt lên khổ đau nhờ vào sự tinh tấn, được hoàn toàn trong sạch nhờ vào tuệ.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

12. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, tấn có gì là tướng trạng?**

– Tâu Đại vương, tấn có sự nâng đỡ là tướng trạng. Được nâng đỡ bởi tấn, tất cả các thiện pháp không bị suy giảm.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như khi ngôi nhà đang sụp đổ, người đàn ông nâng đỡ bằng thanh gỗ khác. Trong khi được nâng đỡ như vậy, ngôi nhà ấy không thể bị sụp đổ. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, tấn có sự nâng đỡ là tướng trạng. Được nâng đỡ bởi tấn, tất cả các thiện pháp không bị suy giảm.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như đội binh lớn có thể đánh tan đội binh nhỏ, vì thế có người báo cho đức vua, đức vua cho đội binh khác tiếp ứng, tiếp viện đội binh nhỏ, với đội binh tiếp viện ấy đội binh nhỏ có thể đánh tan đội binh lớn. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, tấn có sự nâng đỡ là tướng trạng. Được nâng đỡ bởi tấn, tất cả các thiện pháp không bị suy giảm. Tâu Đại vương, điều này cũng đã được đức Thế Tôn nói đến: “*Này các Tỳ-khưu, có sự tinh tấn, vị Thánh đệ tử từ bỏ pháp bất thiện, tu tập pháp thiện, từ bỏ pháp bị chê trách, tu tập pháp không bị chê trách, gìn giữ bản thân trong sạch.*”

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

13. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, niệm có gì là tướng trạng?**

– Tâu Đại vương, niệm có sự không lơ đãng là tướng trạng, có sự nắm lấy là tướng trạng?

– Thưa Ngài, niệm có sự không lơ đãng là tướng trạng, nghĩa là thế nào?

– Tâu Đại vương, niệm trong khi được sanh lên thì không lơ đãng các pháp có sự xen lẫn là thiện, bất thiện, có tội, không có tội, hạ liệt, cao quý, đen, trắng rằng: “*Đây là bốn sự thiết lập niệm, đây là bốn chánh cần, đây là bốn nền tảng của thần thông, đây là năm quyền, đây là năm lực, đây là bảy chi phần đưa đến giác ngộ, đây là Thánh đạo tám chi phần, đây là chi tịnh, đây là minh sát, đây là minh, đây là giải thoát.*” Nhờ đó, hành giả thực hành các pháp nên thực hành, không thực hành các pháp không nên thực hành, thân cận các pháp nên thân cận, không thân cận các pháp không nên thân cận. Tâu Đại vương, niệm có sự không lơ đãng là tướng trạng nghĩa là như vậy.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như viên quan giữ kho của đức Chuyển Luân Vương sáng chiều nhắc nhở cho đức Chuyển Luân Vương về sự vinh quang rằng: “Tâu Bệ hạ, Bệ hạ có chùng này voi, chùng này ngựa, chùng này cỗ xe, chùng này bộ binh, chùng này vàng khối, chùng này vàng ròng, chùng này tài sản, xin Bệ hạ hãy ghi nhớ điều ấy” và không lơ đãng về tài sản của đức vua. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, niệm trong khi được sanh lên thì không lơ đãng các pháp có sự xen lẫn là thiện, bất thiện, có tội, không có tội, hạ liệt, cao quý, đen, trắng rằng: “Đây là bốn sự thiết lập niệm, đây là bốn chánh cần, đây là bốn nền tảng của thân thông, đây là năm quyền, đây là năm lực, đây là bảy chi phần đưa đến giác ngộ, đây là Thánh đạo tám chi phần, đây là chỉ tịnh, đây là minh sát, đây là minh, đây là giải thoát.” Nhờ đó, hành giả thực hành các pháp nên thực hành, không thực hành các pháp không nên thực hành, thân cận các pháp nên thân cận, không thân cận các pháp không nên thân cận. Tâu Đại vương, niệm có sự không lơ đãng là tướng trạng nghĩa là như vậy.

– Thưa Ngài, niệm có sự nắm lấy là tướng trạng nghĩa là thế nào?

– Tâu Đại vương, niệm trong khi được sanh lên thì xem xét các hành vi của các pháp có lợi ích và không có lợi ích rằng: “Các pháp này có lợi ích, các pháp này không có lợi ích. Các pháp này hữu dụng, các pháp này không hữu dụng.” Nhờ đó, hành giả bỏ đi các pháp không có lợi ích, nắm lấy các pháp có lợi ích, bỏ đi các pháp không hữu dụng, nắm lấy các pháp hữu dụng. Tâu Đại vương, nắm lấy quả là như vậy. Tâu Đại vương, niệm có sự nắm lấy là tướng trạng nghĩa là như vậy.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như vị tướng quân báu của đức Chuyển Luân Vương biết được điều lợi ích và không lợi ích cho đức vua rằng: “Đối với đức vua, các điều này có lợi ích, các điều này không có lợi ích, các điều này hữu dụng, các điều này không hữu dụng”, nhờ đó bỏ đi các điều không có lợi ích, nắm lấy các điều có lợi ích, bỏ đi các điều không hữu dụng, nắm lấy các điều hữu dụng. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, niệm trong khi được sanh lên thì xem xét các hành vi của các pháp có lợi ích và không có lợi ích rằng: “Các pháp này có lợi ích, các pháp này không có lợi ích. Các pháp này hữu dụng, các pháp này không hữu dụng.” Nhờ đó, hành giả bỏ đi các pháp không có lợi ích, nắm lấy các pháp có lợi ích, bỏ đi các pháp không hữu dụng, nắm lấy các pháp hữu dụng. Tâu Đại vương, niệm có sự nắm lấy là tướng trạng nghĩa là như vậy. Tâu Đại vương, điều này cũng đã được đức Thế Tôn nói đến: “*Này các Tỳ-khưu, Ta nói rằng niệm quả là có lợi ích về mọi mặt.*”

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

14. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, định có gì là tướng trạng?**

– Tâu Đại vương, định có sự dẫn đầu là tướng trạng. Tất cả các thiện pháp đều có định là pháp dẫn đầu, có định là nơi quy về, có định là nơi hướng đến, có định là nơi tiến tới.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như tất cả các cây đà của ngôi nhà mái nhọn có chóp nhọn là nơi đi đến, có chóp nhọn là nơi quy về, có chóp nhọn là nơi hội tụ. Chóp nhọn được gọi là đỉnh của chúng. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, tất cả các thiện pháp đều có định là pháp dẫn đầu, có định là nơi quy về, có định là nơi hướng đến, có định là nơi tiến tới.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như một vị vua lao vào cuộc chiến đấu cùng với đạo quân gồm có bốn binh chủng, và toàn thể đạo quân gồm các con voi, các con ngựa, các cỗ xe và bộ binh có đức vua là vị dẫn đầu, có đức vua là nơi quy về, có đức vua là nơi hướng đến, có đức vua là nơi tiến tới, chúng di chuyển xung quanh đức vua. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, tất cả các thiện pháp đều có định là pháp dẫn đầu, có định là nơi quy về, có định là nơi hướng đến, có định là nơi tiến tới. Tâu Đại vương, định có sự dẫn đầu là tướng trạng nghĩa là như vậy. Tâu Đại vương, điều này cũng đã được đức Thế Tôn nói đến: “*Này các Tỳ-khưu, hãy tu tập về định. Vị đã định, nhận biết như thật.*”

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

15. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, tuệ có gì là tướng trạng?**

– Tâu Đại vương, quả là đã được tôi nói đến trước đây: “Tuệ có sự cắt đứt là tướng trạng.” Và tuệ còn có sự soi sáng là tướng trạng.

– Thưa Ngài, tuệ có sự soi sáng là tướng trạng nghĩa là thế nào?

– Tâu Đại vương, tuệ trong khi được sanh lên thì xua tan bóng tối vô minh, tạo ra ánh sáng ngời của minh, phô bày ánh sáng của trí, làm cho các chân lý cao thượng được hiển hiện. Nhờ đó, hành giả nhìn thấy với tuệ chân chánh rằng: “Là vô thường”, hoặc “là khổ não”, hoặc “là vô ngã”.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người đàn ông đem cây đèn vào trong ngôi nhà tối tăm. Cây đèn khi đã được đem vào thì xua tan bóng tối, tạo ra ánh sáng ngời, phô bày ánh sáng, làm cho các vật thể được hiển hiện. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, tuệ trong khi được sanh lên thì xua tan bóng tối vô minh, tạo ra ánh sáng ngời của minh, phô bày ánh sáng của trí, làm cho các chân lý cao thượng được hiển hiện. Nhờ đó, hành giả nhìn thấy với tuệ chân chánh rằng: “Là vô thường”, hoặc “là khổ não”, hoặc “là vô ngã”. Tâu Đại vương, tuệ có sự soi sáng là tướng trạng nghĩa là như vậy.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

16. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, các pháp này là khác biệt, nhưng có phải chúng đạt tới cùng một mục đích?

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Các pháp này là khác biệt, nhưng chúng đạt tới cùng một mục đích là diệt trừ các phiền não.

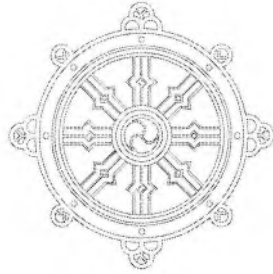
– Thưa Ngài, các pháp này là khác biệt, nhưng chúng đạt tới cùng một mục đích là diệt trừ các phiền não nghĩa là thế nào? Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như các đạo quân là khác nhau: Các con voi, các con ngựa, các cỗ xe và bộ binh, nhưng chúng đạt tới cùng một mục đích là chiến thắng đạo quân đối địch ở chiến trường. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, các pháp này là khác biệt, nhưng chúng đạt tới cùng một mục đích là diệt trừ các phiền não.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

Đại phẩm là phần thứ nhất.

(Trong phẩm này có mười sáu câu hỏi)

II. PHẨM HÀNH TRÌNH (*ADDHĀNAVAGGO*)

1. Đức Vua Milinda đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, người đi tái sanh thì cũng chính là người ấy hay là người khác?

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Không phải là người ấy mà cũng không phải là người khác.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Khi Đại vương còn nhỏ, trẻ thơ, bé bỏng, nằm ngửa; có phải chính đứa bé ấy là Đại vương hiện nay đã được trưởng thành?

– Thưa Ngài, không phải. Đứa nhỏ, trẻ thơ, bé bỏng, nằm ngửa ấy là khác; trẫm hiện nay trưởng thành là khác.

– Tâu Đại vương, trong khi là như vậy thì cũng sẽ không có người gọi là “mẹ”, cũng sẽ không có người gọi là “cha”, cũng sẽ không có người gọi là “thầy”, cũng sẽ không có người gọi là “nghệ nhân”, cũng sẽ không có người gọi là “bậc giới đức”, cũng sẽ không có người gọi là “bậc trí”. Tâu Đại vương, phải chăng người mẹ của bào thai mới tượng là khác, người mẹ của bào thai thời kỳ thứ hai là khác, người mẹ của bào thai thời kỳ thứ ba là khác, người mẹ của bào thai thời kỳ thứ tư là khác, người mẹ của người con lúc bé là khác, người mẹ của người con trưởng thành là khác, người học nghề là người khác, người thạo nghề là người khác, người làm việc ác là người khác, người có tay chân bị chặt là người khác?

– Thưa Ngài, không phải. Thưa Ngài, nếu được nói như vậy thì Ngài có thể đáp lại điều gì?

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Tâu Đại vương, chính tôi đã là đứa nhỏ, trẻ thơ, bé bỏng, nằm ngửa; chính tôi hiện nay đã được trưởng thành, tất cả các sự việc ấy được tổng hợp chung lại nương vào chính thân xác này.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như một người nào đó thấp sáng ngọn đèn, có phải ngọn đèn có thể chiếu sáng trọn đêm?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Nó có thể chiếu sáng trọn đêm.

- Tâu Đại vương, vậy có phải ngọn lửa ở canh đầu là ngọn lửa ở canh giữa?
- Thưa Ngài, không phải.
- Tâu Đại vương, vậy có phải cây đèn ấy ở canh đầu là khác, cây đèn ở canh giữa là khác, cây đèn ở canh cuối là khác?
- Thưa Ngài, không phải. Nó được chiếu sáng trọn đêm nương vào chính cây đèn ấy.
- Tâu Đại vương, tương tự y như thế, sự diễn tiến của pháp được liên kết lại. Sanh lên là cái khác, hoại diệt là cái khác, được liên kết như là không trước không sau. Vì thế, không phải là người ấy, mà cũng không phải là người khác, tâm thức trước đi đến sự kết hợp với tâm thức sau.
- Xin Ngài cho ví dụ.
- Tâu Đại vương, giống như sữa tươi được vắt ra sau một thời gian thì trở thành sữa chua, từ sữa chua trở thành sữa đông, từ sữa đông trở thành sữa trong. Tâu Đại vương, vậy thì người nào nói như vậy: “Vật nào là sữa tươi chính vật ấy là sữa chua, chính vật ấy là sữa đông, chính vật ấy là sữa trong”; tâu Đại vương, trong khi nói như thế có phải là người ấy nói đúng?
- Thưa Ngài, không đúng. Vật được tạo thành là nương vào chính sữa tươi ấy.
- Tâu Đại vương, tương tự y như thế, sự diễn tiến của pháp được liên kết lại. Sanh lên là cái khác, hoại diệt là cái khác, được liên kết như là không trước không sau. Vì thế, không phải là người ấy, mà cũng không phải là người khác, tâm thức trước đi đến sự kết hợp với tâm thức sau.
- Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.
- 2. Đức Vua đã nói rằng:**
- **Thưa Ngài Nāgasena, người nào không tái sanh, có phải người ấy biết rằng: “Ta sẽ không tái sanh”?**
- Tâu Đại vương, đúng vậy. Người nào không tái sanh, người ấy biết rằng: “Ta sẽ không tái sanh.”
- Thưa Ngài, làm sao biết?
- Tâu Đại vương, nhân nào duyên nào đưa đến việc tái sanh, do sự chấm dứt của nhân ấy duyên ấy nên người ấy biết rằng: “Ta sẽ không tái sanh.”
- Xin Ngài cho ví dụ.
- Tâu Đại vương, giống như người nông dân gia chủ, sau khi cày đất và gieo hạt, có thể làm đầy kho lúa; người ấy vào lúc khác không cày đất không gieo hạt, rồi thọ dụng thóc lúa đã được tích trữ hoặc phân phát hoặc sử dụng tùy duyên, tâu Đại vương, có phải người nông dân gia chủ ấy biết rằng: “Ta sẽ không làm đầy kho lúa”?
- Thưa Ngài, đúng vậy. Có thể biết được.
- Làm sao biết được?

– Nhân nào duyên nào đưa đến việc làm đầy kho lúa, do sự chấm dứt của nhân ấy duyên ấy nên người ấy biết rằng: “Ta sẽ không làm đầy kho lúa của ta.”

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, nhân nào duyên nào đưa đến việc tái sanh, do sự chấm dứt của nhân ấy duyên ấy nên người ấy biết rằng: “Ta sẽ không tái sanh.”

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

3. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, trí sanh lên cho người nào thì tuệ sanh lên cho người ấy phải không?**

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Trí sanh lên cho người nào thì tuệ sanh lên cho người ấy.

– Thưa Ngài, có phải cái nào là trí thì chính cái ấy là tuệ?

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Cái nào là trí thì chính cái ấy là tuệ.

– Thưa Ngài, chính trí ấy chính tuệ ấy được sanh lên cho người nào, có phải người ấy còn mê mờ, hay không còn mê mờ?

– Tâu Đại vương, còn mê mờ về lãnh vực nào đó, không còn mê mờ về lãnh vực nào đó.

– Thưa Ngài, còn mê mờ về lãnh vực gì, không còn mê mờ về lãnh vực gì?

– Tâu Đại vương, còn mê mờ về những lãnh vực nghề nghiệp chưa được biết trước đây, hoặc về những địa phương chưa được đi đến trước đây, hoặc về những tên gọi và điều quy định chưa được nghe trước đây.

– Không còn mê mờ về lãnh vực gì?

– Tâu Đại vương, điều nào đã được xử lý bởi tuệ ấy tức là “vô thường” hoặc là “khổ não” hoặc là “vô ngã” thì không còn mê mờ về lãnh vực ấy.

– Thưa Ngài, vậy thì sự si mê của người này đi đâu?

– Tâu Đại vương, vào lúc trí được sanh lên thì si mê diệt mất ngay tại chỗ ấy.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người nào đó mang cây đèn vào căn nhà tối tăm, do đó bóng tối diệt mất, ánh sáng hiện ra; tâu Đại vương, tương tự y như thế, vào lúc trí được sanh lên thì si mê diệt mất ngay tại chỗ ấy.

– Thưa Ngài, vậy thì tuệ đi đâu?

– Tâu Đại vương, tuệ sau khi làm xong phận sự của nó thì diệt mất ngay tại chỗ ấy. Tuy nhiên, điều đã được xử lý bởi tuệ ấy tức là “vô thường” hoặc là “khổ não” hoặc là “vô ngã” thì không diệt mất.

– Thưa Ngài Nāgasena, điều mà Ngài đã nói là: “Tuệ sau khi làm xong phận sự của nó thì diệt mất ngay tại chỗ ấy”, và “điều đã được xử lý bởi tuệ ấy tức là ‘vô thường’ hoặc là ‘khổ não’ hoặc là ‘vô ngã’ thì không diệt mất”, xin Ngài cho ví dụ về điều ấy.

– Tâu Đại vương, giống như người nào đó có ý định gởi đi bức thư vào ban đêm, có thể cho gọi người thư ký đến, bảo đem lại cây đèn rồi bảo viết bức thư. Khi bức thư đã được viết xong thì có thể cho làm tắt cây đèn, mặc dầu cây đèn đã được làm tắt, bức thư vẫn không biến mất; tâu Đại vương, tương tự y như thế, tuệ sau khi làm xong phận sự của nó thì diệt mất ngay tại chỗ ấy, và điều đã được xử lý bởi tuệ ấy tức là “vô thường” hoặc là “khổ não” hoặc là “vô ngã” thì không diệt mất.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như các xứ sở ở phương Đông, người ta để năm chum nước dọc theo từng nhà một để dập tắt hỏa hoạn. Khi căn nhà bị bốc cháy thì ném năm chum nước ấy ở phía bên trên căn nhà, do đó ngọn lửa được dập tắt. Tâu Đại vương, có phải những người ấy sẽ khởi ý rằng: “Chúng ta sẽ làm công việc dập tắt lửa với năm chum nước ấy lần nữa?”

– Thưa Ngài, không phải. Đã xong rồi với năm chum nước ấy, còn việc gì với năm chum nước ấy?

– Tâu Đại vương, năm chum nước là như thế nào thì ngũ quyền gồm có tín quyền, tấn quyền, niệm quyền, định quyền, tuệ quyền nên được xem xét như vậy. Những người ấy là như thế nào thì hành giả nên được xem xét như vậy. Ngọn lửa là như thế nào thì các phiền não nên được xem xét như vậy. Ngọn lửa được dập tắt bởi năm chum nước như thế nào thì các phiền não được dập tắt bởi năm quyền là như vậy. Các phiền não đã được dập tắt thì không xuất hiện lại nữa. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, tuệ sau khi làm xong phận sự của nó thì diệt mất ngay tại chỗ ấy, và điều đã được xử lý bởi tuệ ấy tức là “vô thường” hoặc là “khổ não” hoặc là “vô ngã” thì không diệt mất.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người thầy thuốc lấy năm loại thuốc rễ cây đi đến gặp người bệnh. Sau khi nghiền nát năm loại thuốc rễ cây ấy rồi cho người bệnh uống để loại trừ các sự khó chịu nhờ vào năm loại thuốc rễ cây ấy. Tâu Đại vương, có phải người thầy thuốc ấy sẽ khởi ý rằng: “Ta sẽ làm công việc chữa trị với năm loại thuốc rễ cây ấy lần nữa?”

– Thưa Ngài, không phải. Đã xong rồi với các loại thuốc rễ cây ấy, còn việc gì với các loại thuốc rễ cây ấy?

– Tâu Đại vương, năm loại thuốc rễ cây là như thế nào thì ngũ quyền gồm có tín quyền, tấn quyền, niệm quyền, định quyền, tuệ quyền nên được xem xét như vậy. Người thầy thuốc là như thế nào thì hành giả nên được xem xét như vậy. Căn bệnh là như thế nào thì các phiền não nên được xem xét như vậy. Người bị bệnh là như thế nào thì phạm nhân nên được xem xét như vậy. Khi sự khó chịu của căn bệnh được loại trừ nhờ vào năm loại thuốc rễ cây rồi người bệnh được hết bệnh như thế nào thì các phiền não được loại trừ nhờ vào năm quyền là như vậy, và các phiền não đã được loại trừ thì không xuất hiện lại nữa.

Tâu Đại vương, tương tự y như thế, tuệ sau khi làm xong phận sự của nó thì diệt mất ngay tại chỗ ấy, và điều đã được xử lý bởi tuệ ấy tức là “vô thường” hoặc là “khô nảo” hoặc là “vô ngã” thì không diệt mất.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người chiến sĩ tham gia chiến trận cầm lấy năm mũi tên lao vào chiến trận để đánh bại đội quân địch, vị ấy có thể phóng năm mũi tên ấy ở chiến trận và nhờ chúng đội quân địch bị phá tan; tâu Đại vương, có phải người chiến sĩ tham gia chiến trận ấy sẽ khởi ý rằng: “Ta sẽ làm công việc bắn tên với năm mũi tên ấy lần nữa?”

– Thưa Ngài, không phải. Đã xong rồi với năm mũi tên ấy, còn việc gì với năm mũi tên ấy?

– Tâu Đại vương, năm mũi tên là như thế nào thì ngũ quyền gồm có tín quyền, tấn quyền, niệm quyền, định quyền, tuệ quyền nên được xem xét như vậy. Người chiến sĩ tham gia chiến trận là như thế nào thì hành giả nên được xem xét như vậy. Đội quân địch là như thế nào thì các phiền não nên được xem xét như vậy. Đội quân địch bị phá tan bởi năm mũi tên như thế nào thì các phiền não bị phá tan bởi năm quyền là như vậy, và các phiền não đã bị phá tan thì không xuất hiện lại nữa. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, tuệ sau khi làm xong phận sự của nó thì diệt mất ngay tại chỗ ấy, và điều đã được xử lý bởi tuệ ấy tức là “vô thường” hoặc là “khô nảo” hoặc là “vô ngã” thì không diệt mất.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

4. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, người nào không tái sanh, người ấy còn nhận biết thọ khổ nào đó phải không?**

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Còn nhận biết thọ nào đó, không nhận biết thọ nào đó.

– Nhận biết thọ gì, không nhận biết thọ gì?

– Tâu Đại vương, nhận biết thọ thuộc về thân, không nhận biết thọ thuộc về tâm.

– Thưa Ngài, nhận biết thọ thuộc về thân là thế nào, nhận biết thọ thuộc về tâm là thế nào?

– Nhân nào duyên nào đưa đến việc sanh lên thọ khổ thuộc về thân, do sự chưa chấm dứt của nhân ấy duyên ấy nên người ấy nhận biết thọ khổ thuộc về thân. Nhân nào duyên nào đưa đến việc sanh lên thọ khổ thuộc về tâm, do sự chưa chấm dứt của nhân ấy duyên ấy nên người ấy không nhận biết thọ khổ thuộc về tâm. Tâu Đại vương, điều này cũng đã được đức Thế Tôn nói đến: “*Người ấy nhận biết một thọ, thuộc về thân không thuộc về tâm.*”

– Thưa Ngài Nāgasena, người ấy nhận biết thọ khổ thuộc về thân, tại sao người ấy không viên tịch Niết-bàn?

– Tâu Đại vương, đối với A-la-hán không có sự bám víu hay sự ghét bỏ. Và các vị A-la-hán không hủy diệt điều chưa chín tới. Các bậc trí chờ đợi sự chín muồi. Tâu Đại vương, điều này cũng đã được Trưởng lão Sāriputta, vị Tướng quân Chánh pháp, nói đến:

“Tôi không vui thích sự chết, tôi không vui thích sự sống, và tôi trông chờ thời điểm; giống như người làm công trông chờ tiền lương.

Tôi không vui thích sự chết, tôi không vui thích sự sống, và tôi trông chờ thời điểm, tỉnh giác, có niệm.”

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

5. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, các thọ lạc là thiện hay là bất thiện, hay là không xác định?

– Tâu Đại vương, có thể là thiện, có thể là bất thiện, có thể là không xác định.

– Thưa Ngài, nếu là thiện thì không khổ, nếu là khổ thì không phải là thiện, “vừa là thiện vừa là khổ” không xảy ra.

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Trường hợp đặt xuống khối sắt được nung đỏ ở bàn tay của người đàn ông, ở bàn tay thứ nhì đặt xuống cục tuyết lạnh, tâu Đại vương, phải chăng cả hai vật ấy đều có thể gây bỏng?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Cả hai vật ấy đều có thể gây bỏng.

– Tâu Đại vương, có phải cả hai vật ấy đều nóng?

– Thưa Ngài, không phải.

– Tâu Đại vương, có phải cả hai vật ấy đều lạnh?

– Thưa Ngài, không phải.

– Đại vương hãy nhận biết lời bắt bẻ. Nếu vật được nung đỏ gây bỏng, tuy nhiên không phải cả hai vật ấy đều là nóng, vì thế không xảy ra. Nếu vật lạnh gây bỏng, tuy nhiên không phải cả hai vật ấy đều là lạnh, vì thế không xảy ra. Tâu Đại vương, vậy thì tại sao cả hai vật ấy đều gây bỏng? Không phải cả hai vật ấy đều là nóng, không phải cả hai vật ấy đều là lạnh, mà là một nóng, một lạnh. Vậy mà cả hai vật ấy đều gây bỏng, vì thế không xảy ra.

– Thưa Ngài, trăm không có khả năng để trò chuyện với nhà diễn thuyết như Ngài. Thưa Ngài, lành thay xin Ngài nói về ý nghĩa.

Do đó, vị Trưởng lão đã giúp cho đức Vua Milinda hiểu được bằng sự thuyết giảng liên quan đến Vi diệu pháp: “Tâu Đại vương, đây là sáu hỷ tâm liên quan thế tục, sáu hỷ tâm liên quan xuất ly, sáu sân tâm liên quan thế tục, sáu sân tâm liên quan xuất ly, sáu xả tâm liên quan thế tục, sáu xả tâm liên quan xuất ly; đây là sáu nhóm sáu. Hơn nữa, ba mươi sáu thọ thuộc quá khứ, ba mươi sáu thọ thuộc vị lai, ba mươi sáu thọ thuộc hiện tại, sau khi gom lại đặt chung lại với nhau thì có một trăm lẻ tám thọ.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

6. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, ai đi tái sanh?

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Tâu Đại vương, danh sắc đi tái sanh.

– Có phải chính danh sắc này đi tái sanh?

– Tâu Đại vương, không phải chính danh sắc này đi tái sanh. Tâu Đại vương, tuy nhiên con người tạo nghiệp thiện hoặc ác với danh sắc này, do nghiệp ấy mà danh sắc khác đi tái sanh.

– Thưa Ngài Nāgasena, nếu không phải chính danh sắc này đi tái sanh, không lẽ người ấy sẽ được thoát khỏi các nghiệp ác?

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Nếu không đi tái sanh thì có thể thoát khỏi các nghiệp ác. Tâu Đại vương, và chính vì đi tái sanh mà không được thoát khỏi các nghiệp ác.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người nào đó lấy trộm trái xoài của người nào khác, người chủ trái xoài bắt lấy chính người ấy rồi đem trình diện đức vua: “Tâu Bệ hạ, các trái xoài của thần bị người này lấy trộm.” Người ấy nói như vậy: “Tâu Bệ hạ, thần không lấy trộm các trái xoài của người này. Các trái xoài đã được người này trồng là các trái khác, các trái xoài đã bị thần lấy trộm là các trái khác. Thần không đáng bị hình phạt.” Tâu Đại vương, phải chăng người ấy đáng bị hành phạt?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Đáng bị hành phạt.

– Vì lý do gì?

– Thưa Ngài, cho dầu người ấy có thể nói như thế, người ấy có thể chối bỏ trái xoài trước, vẫn đáng bị hành phạt với trái xoài sau.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, con người tạo nghiệp thiện hoặc ác với danh sắc này, do nghiệp ấy mà danh sắc khác đi tái sanh, do đó không được thoát khỏi các nghiệp ác.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người nào đó lấy trộm lúa sālī... (nt)... lấy trộm mía của người nào khác... (nt)... Tâu Đại vương, giống như người nào đó vào mùa đông đốt ngọn lửa, sau khi sương ẩm đã không dập tắt rồi ra đi. Sau đó, ngọn lửa ấy đốt cháy ruộng lúa của người khác. Người chủ ruộng bắt lấy chính người ấy rồi đem trình diện đức vua: “Tâu Bệ hạ, ruộng của thần bị người này đốt cháy.” Người ấy nói như vậy: “Tâu Bệ hạ, thần không đốt cháy ruộng của người này. Ngọn lửa thần quên dập tắt ấy là khác, ngọn lửa đốt cháy ruộng của người này là khác. Thần không đáng bị hình phạt.” Tâu Đại vương, phải chăng người ấy đáng bị hành phạt?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Đáng bị hành phạt.

– Vì lý do gì?

– Thưa Ngài, cho dầu người ấy có thể nói như thế, người ấy có thể chối bỏ ngọn lửa trước, vẫn đáng bị hành phạt với ngọn lửa sau.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, con người tạo nghiệp thiện hoặc ác với danh sắc này, do nghiệp ấy mà danh sắc khác đi tái sanh, do đó không được thoát khỏi các nghiệp ác.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người nào đó cầm lấy cây đèn rồi leo lên căn gác và sử dụng nó. Cây đèn trong khi được đốt cháy có thể đốt cháy cỏ, cỏ trong khi được đốt cháy có thể đốt cháy căn nhà, căn nhà trong khi được đốt cháy có thể đốt cháy ngôi làng, dân làng bắt lấy chính người ấy rồi nói như vậy: “Này ông, tại sao ông đốt cháy ngôi làng?” Người ấy nói như vậy: “Này các ông, tôi không đốt cháy ngôi làng. Ngọn lửa của cây đèn mà tôi đã sử dụng ánh sáng là khác, ngọn lửa đã đốt cháy ngôi làng là khác.” Trong khi tranh cãi, họ đã đi đến gặp Bệ hạ. Tâu Đại vương, Đại vương có thể chấp nhận lời giải thích của ai?

– Thưa Ngài, của dân làng.

– Vì lý do gì?

– Thưa Ngài, cho dầu người ấy có thể nói như thế, tuy nhiên ngọn lửa ấy đã phát khởi chính từ đó.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, cho dầu danh sắc cận tử là khác, danh sắc trong sự đi tái sanh là khác, tuy nhiên danh sắc ấy đã phát khởi chính từ đó, vì thế không được thoát khỏi các nghiệp ác.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người nào đó hỏi cưới cô con gái còn nhỏ, sau khi dâng vật đính hôn rồi ra đi. Cô gái ấy sau này trưởng thành đến tuổi thành hôn. Sau đó có người đàn ông khác dâng vật đính hôn rồi cử hành đám cưới. Người kia trở lại và nói như vậy: “Này ông, vì sao ông dẫn đi người vợ của tôi?” Người ấy nói như vậy: “Này ông, tôi không dẫn đi người vợ của ông. Cô con gái còn nhỏ trẻ tuổi đã được ông hỏi cưới và dâng vật đính hôn là cô khác, cô con gái trưởng thành đến tuổi thành hôn được tôi hỏi cưới và dâng vật đính hôn là cô khác.” Trong khi tranh cãi, họ đã đi đến gặp Bệ hạ. Tâu Đại vương, Đại vương có thể chấp nhận lời giải thích của ai?

– Thưa Ngài, của người trước.

– Vì lý do gì?

– Thưa Ngài, cho dầu người ấy có thể nói như thế, tuy nhiên cô gái ấy trưởng thành phát khởi chính từ đó.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, cho dầu danh sắc cận tử là khác, danh sắc trong sự đi tái sanh là khác, tuy nhiên danh sắc ấy đã phát khởi chính từ đó, vì thế không được thoát khỏi các nghiệp ác.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người nào đó mua lọ sữa tươi từ tay của người chăn bò, sau khi để lại ở tay của chính người ấy rồi ra đi [nói rằng]: “Ngày mai, tôi sẽ nhận lấy rồi khởi hành.” Ngày hôm sau, sữa tươi ấy có thể trở thành sữa chua. Người kia đi đến và nói như vậy: “Hãy trao cho tôi lọ sữa tươi.” Người chăn bò trao sữa chua. Người kia nói như vậy: “Tôi không mua sữa chua từ tay của ông. Hãy trao cho tôi lọ sữa tươi.” Người ấy nói như vậy: “Bộ ông không biết sữa tươi của ông đã trở thành sữa chua?” Trong khi tranh cãi, họ đã đi đến gặp Bệ hạ. Tâu Đại vương, Đại vương có thể chấp nhận lời giải thích của ai?

– Thưa Ngài, của người chăn bò.

– Vì lý do gì?

– Thưa Ngài, cho dầu người ấy có thể nói như thế, tuy nhiên sữa chua ấy phát khởi chính từ đó.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, cho dầu danh sắc cận tử là khác, danh sắc trong sự đi tái sanh là khác, tuy nhiên danh sắc ấy đã phát khởi chính từ đó. Vì thế không được hoàn toàn thoát khỏi các nghiệp ác.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

7. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải Ngài sẽ đi tái sanh?**

– Tâu Đại vương, thôi đi. Điều gì với việc hỏi điều ấy? Không phải tôi đã nói trước đây là: “Tâu Đại vương, nếu tôi còn chấp thủ tôi sẽ tái sanh. Nếu tôi không còn chấp thủ thì tôi sẽ không đi tái sanh?”

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người nào đó làm việc phục vụ cao quý đến đức vua, đức vua hoan hỷ ban cho phần thưởng. Với phần thưởng ấy, người ấy đạt được, có được, hưởng được năm phần dục lạc. Nếu người ấy tuyên bố với mọi người rằng: “Đức vua không đền đáp cho tôi.” Tâu Đại vương, phải chăng người ấy có sự hành xử đúng đắn?

– Thưa Ngài, không phải.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, điều gì cho Đại vương với việc hỏi điều này? Không phải tôi đã nói trước đây là: “Tâu Đại vương, nếu tôi còn chấp thủ tôi sẽ tái sanh. Nếu tôi không còn chấp thủ thì tôi sẽ không đi tái sanh?”

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

8. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, điều mà Ngài đã nói là “danh sắc”, ở nơi ấy cái gì là danh, cái gì là sắc?**

– Tâu Đại vương, ở nơi ấy cái nào thô thiên cái ấy là sắc. Ở nơi ấy những pháp nào vi tế, là tâm và sở hữu tâm, cái ấy là danh.

– Thưa Ngài Nāgasena, vì lý do gì không chỉ riêng danh đi tái sanh, hoặc không chỉ riêng sắc [đi tái sanh]?

- Tàu Đại vương, các pháp này nương tựa lẫn nhau, sanh lên chung với nhau.
- Xin Ngài cho ví dụ.
- Tàu Đại vương, giống như không có mầm trứng ở con gà mái thì cũng không có quả trứng. Và trong trường hợp ấy, cái nào là mầm trứng và cái nào là quả trứng, cả hai vật này nương tựa lẫn nhau, chúng có sự sanh lên chung với nhau. Tàu Đại vương, tương tự y như thế, ở nơi ấy nếu không có danh thì cũng không có sắc. Ở nơi ấy cái nào là danh, cái nào là sắc, cả hai cái này cũng nương tựa lẫn nhau, chúng có sự sanh lên chung với nhau. Như vậy, hành trình² diệu vợ này được tạo nên.
- Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.
- 9. Đức Vua đã nói rằng:
 - Thưa Ngài Nāgasena, điều mà Ngài đã nói là “hành trình diệu vợ”, hành trình này gọi là gì?
 - Tàu Đại vương, quá khứ là hành trình, vị lai là hành trình, hiện tại là hành trình.
 - Thưa Ngài, phải chăng hành trình là hiện hữu?
 - Tàu Đại vương, cũng có loại hành trình là hiện hữu, cũng có loại hành trình là không hiện hữu.
 - Thưa Ngài, loại nào là hiện hữu, loại nào là không hiện hữu?
 - Tàu Đại vương, các hành quá khứ đã qua khỏi, bị hoại diệt, bị biến đổi, loại hành trình ấy không hiện hữu. Các pháp tạo quả và các pháp có nhân tạo quả, chúng ban cho sự đi tái sanh ở nơi khác, loại hành trình ấy là hiện hữu. Các chúng sanh chết đi rồi sanh lên ở nơi khác, loại hành trình ấy là hiện hữu. Các chúng sanh chết đi rồi không sanh lên ở nơi khác, loại hành trình ấy là không hiện hữu. Và các chúng sanh nào viên tịch Niết-bàn, loại hành trình ấy là không hiện hữu, là sự viên tịch Niết-bàn.
 - Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

Phẩm Hành trình là thứ nhì.

(Trong phẩm này có chín câu hỏi)

² Về hai từ *addhā* và *addhāna*, HT. Giới Nghiêm dịch là ‘thời gian’, bản dịch tiếng Anh của I. B. Horner cũng ghi là ‘time’, còn Bhikkhu Pesala sử dụng cả hai nghĩa ‘time’ và ‘journey’ ở bản dịch của mình.

III. PHẨM SỞ HỮU TỨ (VICĀRAVAGGO)

1. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, cái gì là cội nguồn của hành trình quá khứ? Cái gì là cội nguồn của hành trình vị lai? Cái gì là cội nguồn của hành trình hiện tại?

– Tâu Đại vương, vô minh là cội nguồn của hành trình quá khứ, của hành trình vị lai và của hành trình hiện tại. Do duyên vô minh, các hành [sanh khởi]. Do duyên các hành, thức [sanh khởi]. Do duyên thức, danh sắc [sanh khởi]. Do duyên danh sắc, sáu xứ [sanh khởi]. Do duyên sáu xứ, xúc [sanh khởi]. Do duyên xúc, thọ [sanh khởi]. Do duyên thọ, ái [sanh khởi]. Do duyên ái, thủ [sanh khởi]. Do duyên thủ, hữu [sanh khởi]. Do duyên hữu, sanh [sanh khởi]. Do duyên sanh, lão-tử-sầu-bi-khổ-ưu-não sanh khởi. Như thế, điểm mốc đầu tiên của toàn bộ hành trình khổ uẩn này không được nhận biết.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

2. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, điều mà Ngài đã nói là “điểm mốc đầu tiên không được nhận biết”, xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như một người đặt xuống hạt giống nhỏ ở đất, từ đó mầm cây mọc lên, dần dần đạt được sự phát triển, tăng trưởng, lớn mạnh, rồi cho trái. Cũng từ đó, sau khi lấy hạt giống rồi lại gieo trồng, cũng từ đó mầm cây mọc lên, dần dần đạt được sự phát triển, tăng trưởng, lớn mạnh, rồi cho trái. Như vậy, phải chăng có điểm chấm dứt của tiến trình này?

– Thưa Ngài, không có.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, thậm chí điểm mốc đầu tiên của hành trình này không được nhận biết.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như “từ con gà mái có quả trứng, từ quả trứng có con gà mái, từ con gà mái có quả trứng.” Như vậy, phải chăng có điểm chấm dứt của tiến trình này?

– Thưa Ngài, không có.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, thậm chí điểm mốc đầu tiên của hành trình này không được nhận biết.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

Vị Trưởng lão đã vạch vòng tròn ở mặt đất rồi nói với đức Vua Milinda điều này:

– Tâu Đại vương, có điểm chấm dứt của vòng tròn này chăng?

– Thưa Ngài, không có.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, những vòng quay này đã được đức Thế Tôn nói đến: “Tùy thuận vào mắt và các cảnh sắc mà nhãn thức sanh lên. Sự hội tụ của ba điều này là xúc, do duyên xúc có thọ, do duyên thọ có ái, do duyên ái có nghiệp, từ nghiệp mắt lại được sanh ra.” Như vậy, phải chăng có điểm chấm dứt của tiến trình này?

– Thưa Ngài, không có.

– “Tùy thuận vào tai và các cảnh thanh... (nt)... Tùy thuận vào ý và các cảnh pháp mà ý thức sanh lên. Sự hội tụ của ba điều này là xúc, do duyên xúc có thọ, do duyên thọ có ái, do duyên ái có nghiệp, từ nghiệp ý lại được sanh ra.” Như vậy, phải chăng có điểm chấm dứt của tiến trình này?

– Thưa Ngài, không có.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, thậm chí điểm mốc đầu tiên của hành trình này không được nhận biết.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

3. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, điều mà Ngài đã nói là “điểm mốc đầu tiên không được nhận biết”, và điểm mốc đầu tiên ấy là cái nào?**

– Tâu Đại vương, cái nào là hành trình quá khứ, cái ấy là điểm mốc đầu tiên.

– Thưa Ngài Nāgasena, điều mà Ngài đã nói là “điểm mốc đầu tiên không được nhận biết”, thưa Ngài, phải chăng hết thảy tất cả điểm mốc đầu tiên đều không được nhận biết?

– Tâu Đại vương, có điểm mốc được nhận biết, có điểm mốc không được nhận biết.

– Thưa Ngài, điểm mốc nào được nhận biết, điểm mốc nào không được nhận biết?

– Tâu Đại vương, từ đây trở về trước, với mọi hình thức, bằng mọi cách, vô minh đã không hiện hữu, điểm mốc đầu tiên ấy không được nhận biết. Còn [hành trình] nào từ không hiện hữu rồi được hình thành, sau khi hiện hữu rồi phân tán, thì điểm mốc đầu tiên ấy được nhận biết.

– Thưa Ngài Nāgasena, hành trình nào từ không hiện hữu rồi được hình thành, sau khi hiện hữu rồi phân tán, chẳng lẽ nó được cắt ở hai đầu thì biến mất?

– Tâu Đại vương, nếu [hành trình] được cắt ở hai đầu thì biến mất, có phải [điểm mốc] được cắt ở hai đầu thì có thể tăng trưởng?

Đúng vậy, nó cũng có thể tăng trưởng.

– Thưa Ngài, trăm không hỏi điều này, phải chăng có thể tăng trưởng từ điểm mốc?

– Đúng vậy, có thể tăng trưởng.

– Xin Ngài cho ví dụ.

Vị Trưởng lão đã làm ví dụ về cái cây cho đức vua [rồi kết luận]:

– Và các uẩn là các mầm mống của toàn bộ khổ uẩn.³

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

4. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, phải chăng có các pháp hữu vi nào đó được sanh lên?**

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Có các pháp hữu vi được sanh lên.

– Thưa Ngài, chúng là những cái nào?

– Tâu Đại vương, khi có mắt và các cảnh sắc thì có nhãn thức; khi có nhãn thức thì có nhãn xúc; khi có nhãn xúc thì có thọ; khi có thọ thì có ái; khi có ái thì có thủ; khi có thủ thì có hữu; khi có hữu thì có sanh; từ sự sanh, lão-tử-sầu-bi-khổ-ưu-não sanh khởi. Như thế là sự sanh lên của toàn bộ khổ uẩn này. Tâu Đại vương, khi không có mắt và không có các cảnh sắc thì không có nhãn thức; khi không có nhãn thức thì không có nhãn xúc; khi không có nhãn xúc thì không có thọ; khi không có thọ thì không có ái; khi không có ái thì không có thủ; khi không có thủ thì không có hữu; khi không có hữu thì không có sanh; khi không có sanh thì không có lão-tử-sầu-bi-khổ-ưu-não. Như thế là sự diệt tận của toàn bộ khổ uẩn này.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

5. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, phải chăng có các pháp hữu vi nào đó chưa từng hiện hữu mà được sanh ra?**

– Tâu Đại vương, không có các pháp hữu vi nào đó chưa từng hiện hữu mà được sanh ra cả. Tâu Đại vương, chính các pháp hữu vi từng hiện hữu mà được sanh ra.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Phải chăng cái nhà này, nơi mà Đại vương đang ngồi, là chưa từng hiện hữu mà được sanh ra?

– Thưa Ngài, không có cái gì ở đây là chưa từng hiện hữu mà đã được sanh ra, chính vật từng hiện hữu là đã được sanh ra. Thưa Ngài, những cây gỗ này quả đã có ở trong rừng. Và đất sét này đã có ở trong đất. Và do sự ra sức đứng đắn của những người đàn bà và đàn ông mà cái nhà này đã được hình thành như vậy.

³ Không nắm được ý nghĩa của phần câu hỏi này. (ND)

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, không có các pháp hữu vi nào đó chưa từng hiện hữu mà được sanh ra cả, chính các pháp hữu vi từng hiện hữu mà được sanh ra.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như các hạt giống và loài thảo mộc nào đó được đặt ở đất dần dần đạt được sự phát triển, tăng trưởng, lớn mạnh, rồi cho trái; các cây ấy không phải là chưa từng hiện hữu mà đã được sanh ra, chính các cây ấy từng hiện hữu mà đã được sanh ra. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, không có các pháp hữu vi nào đó chưa từng hiện hữu mà được sanh ra cả, chính các pháp hữu vi từng hiện hữu mà được sanh ra.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người thợ gốm lấy lên đất sét từ đất rồi làm ra nhiều loại thau chậu, các thau chậu ấy không phải là chưa từng hiện hữu mà đã được sanh ra, chính các vật ấy từng hiện hữu mà đã được sanh ra. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, không có các pháp hữu vi nào đó chưa từng hiện hữu mà được sanh ra cả, chính các pháp hữu vi từng hiện hữu mà được sanh ra.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như đối với cây đàn vīṇā, nếu không có khung đàn, nếu không có da bọc, nếu không có bầu đàn, nếu không có cần đàn, nếu không có cổ đàn, nếu không có dây đàn, nếu không có phím đàn, và nếu không có sự ra sức đúng đắn của con người thì âm thanh có thể phát ra không?

– Thưa Ngài, không có.

– Tâu Đại vương, trong trường hợp đối với cây đàn vīṇā, nếu có khung đàn, nếu có da bọc, nếu có bầu đàn, nếu có cần đàn, nếu có cổ đàn, nếu có dây đàn, nếu có phím đàn, và nếu có sự ra sức đúng đắn của con người thì âm thanh có thể phát ra không?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Có thể phát ra.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, không có các pháp hữu vi nào đó chưa từng hiện hữu mà được sanh ra cả, chính các pháp hữu vi từng hiện hữu mà được sanh ra.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như nếu không có vật tạo lửa, nếu không có trục xoay, nếu không có dây kéo, nếu không có thanh gỗ ở trên, nếu không có giẻ bụi nhùi, và nếu không có sự ra sức đúng đắn của con người thì ngọn lửa ấy có thể sanh ra không?

– Thưa Ngài, không có.

– Tâu Đại vương, trong trường hợp nếu có vật tạo lửa, nếu có trục xoay, nếu có dây kéo, nếu có thanh gỗ ở trên, nếu có giẻ bụi nhùi, và nếu có sự ra sức đúng đắn của con người thì ngọn lửa ấy có thể sanh ra không?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Có thể sanh ra.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, không có các pháp hữu vi nào đó chưa từng hiện hữu mà được sanh ra cả, chính các pháp hữu vi từng hiện hữu mà được sanh ra.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như nếu không có ngọc ma-ni, nếu không có tia nắng, nếu không có phân bò thì ngọn lửa ấy có thể sanh ra không?

– Thưa Ngài, không có.

– Tâu Đại vương, trong trường hợp nếu có ngọc ma-ni, nếu có tia nắng, nếu có phân bò thì ngọn lửa ấy có thể sanh ra không?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Có thể sanh ra.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, không có các pháp hữu vi nào đó chưa từng hiện hữu mà được sanh ra cả, chính các pháp hữu vi từng hiện hữu mà được sanh ra.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như nếu không có tấm gương, nếu không có ánh sáng, nếu không có khuôn mặt thì hình người có thể sanh ra không?

– Thưa Ngài, không có.

– Tâu Đại vương, trong trường hợp nếu có tấm gương, nếu có ánh sáng, nếu có khuôn mặt thì hình người có thể sanh ra không?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Có thể sanh ra.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, không có các pháp hữu vi nào đó chưa từng hiện hữu mà được sanh ra cả, chính các pháp hữu vi từng hiện hữu mà được sanh ra.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

6. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải sự hiểu biết có thể đạt được?**

– Tâu Đại vương, sự hiểu biết ấy là cái gì?

– Thưa Ngài, sự sống bên trong nhìn thấy cảnh sắc bằng mắt, nghe âm thanh bằng tai, ngửi mùi bằng mũi, nếm vị bằng lưỡi, chạm cảnh xúc bằng thân, nhận thức cảnh pháp bằng ý, giống như chúng ta ngồi ở đây, trong tòa lâu đài, muốn nhìn bằng cửa sổ nào thì có thể nhìn bằng cửa sổ ấy, chúng ta có thể nhìn bằng cửa sổ hướng Đông, chúng ta cũng có thể nhìn bằng cửa sổ hướng Tây, chúng ta cũng có thể nhìn bằng cửa sổ hướng Bắc, chúng ta cũng có thể nhìn bằng cửa sổ hướng Nam. Bạch Ngài, tương tự y như thế, sự sống bên trong này muốn nhìn bằng cửa lớn nào thì nhìn bằng cửa lớn ấy.

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Tâu Đại vương, tôi sẽ nói về năm cửa lớn (ngũ môn, năm giác quan). Đại

vuông hãy lắng nghe điều ấy, Đại vương hãy khéo chú ý. Nếu sự sống bên trong nhìn thấy cảnh sắc bằng mắt, giống như chúng ta ngồi ở đây, trong tòa lâu đài, muốn nhìn bằng cửa sổ nào thì có thể nhìn cảnh sắc bằng cửa sổ ấy, chúng ta có thể nhìn cảnh sắc bằng cửa sổ hướng Đông, chúng ta cũng có thể nhìn cảnh sắc bằng cửa sổ hướng Tây, chúng ta cũng có thể nhìn cảnh sắc bằng cửa sổ hướng Bắc, chúng ta cũng có thể nhìn cảnh sắc bằng cửa sổ hướng Nam. Như vậy, với sự sống bên trong này, cảnh sắc có thể được nhìn thấy bằng mắt, phải chăng cảnh sắc có thể được nhìn thấy bằng tai, cảnh sắc có thể được nhìn thấy bằng mũi, cảnh sắc có thể được nhìn thấy bằng lưỡi, cảnh sắc có thể được nhìn thấy bằng thân, cảnh sắc có thể được nhìn thấy bằng ý; phải chăng âm thanh có thể được nghe bằng mắt, âm thanh có thể được nghe bằng mũi, âm thanh có thể được nghe bằng lưỡi, âm thanh có thể được nghe bằng thân, âm thanh có thể được nghe bằng ý; phải chăng mùi có thể được ngửi bằng mắt, mùi có thể được ngửi bằng tai, mùi có thể được ngửi bằng lưỡi, mùi có thể được ngửi bằng thân, mùi có thể được ngửi bằng ý; phải chăng vị có thể được nếm bằng mắt, vị có thể được nếm bằng tai, vị có thể được nếm bằng mũi, vị có thể được nếm bằng thân, vị có thể được nếm bằng ý; phải chăng cảnh xúc có thể được chạm bằng mắt, cảnh xúc có thể được chạm bằng tai, cảnh xúc có thể được chạm bằng mũi, cảnh xúc có thể được chạm bằng lưỡi, cảnh xúc có thể được chạm bằng ý; phải chăng cảnh pháp có thể được nhận biết bằng mắt, cảnh pháp có thể được nhận biết bằng tai, cảnh pháp có thể được nhận biết bằng mũi, cảnh pháp có thể được nhận biết bằng lưỡi, cảnh pháp có thể được nhận biết bằng thân?

– Thưa Ngài, không đúng.

– Tâu Đại vương, quả là Đại vương không liên kết điều sau với điều trước, hoặc điều trước với điều sau. Tâu Đại vương, hoặc là giống như chúng ta ngồi ở đây, trong tòa lâu đài, nhìn thấy rõ rệt hơn cảnh sắc ở bên ngoài trước mặt qua không gian bao la khi hệ thống các cửa sổ này được mở rộng, như vậy sự sống bên trong này có thể nhìn thấy cảnh sắc rõ rệt hơn cảnh sắc ở bên ngoài trước mặt qua không gian bao la khi các nhãn môn này được mở rộng. Phải chăng có thể nghe âm thanh, có thể ngửi mùi, có thể nếm vị, có thể chạm rõ rệt hơn cảnh xúc ở bên ngoài trước mặt qua không gian bao la khi các tai được mở rộng, khi mũi được mở rộng, khi lưỡi được mở rộng, khi thân được mở rộng?

– Thưa Ngài, không đúng.

– Tâu Đại vương, quả là Đại vương không liên kết điều sau với điều trước, hoặc điều trước với điều sau. Tâu Đại vương, hoặc là giống như vị Dinna này đi ra bên ngoài rồi đứng ở cổng bên ngoài cửa lớn, tâu Đại vương, phải chăng Đại vương biết vị Dinna này đã đi ra bên ngoài rồi đứng ở cổng bên ngoài cửa lớn?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Trẫm biết.

– Tâu Đại vương, hoặc là giống như vị Dinna này đi vào bên trong rồi đứng phía trước Đại vương, tâu Đại vương, phải chăng Đại vương biết vị Dinna này đã đi vào bên trong rồi đứng phía trước Đại vương?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Trầm biết.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, khi vị ném được đặt ở lưỡi, phải chăng sự sống bên trong này có thể biết được vị chua, hoặc vị mặn, hoặc vị đắng, hoặc vị cay, hoặc vị chất, hoặc vị ngọt?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Có thể biết.

– Khi các vị ném ấy đã đi vào bên trong [cổ họng], phải chăng có thể biết được vị chua, hoặc vị mặn, hoặc vị đắng, hoặc vị cay, hoặc vị chất, hoặc vị ngọt?

– Thưa Ngài, không đúng.

– Tâu Đại vương, quả là Đại vương không liên kết điều sau với điều trước, hoặc điều trước với điều sau. Tâu Đại vương, ví như người nào đó bảo mang lại một trăm hũ mật ong, bảo đổ đầy máng mật ong, rồi bít kín miệng của một người đàn ông và đặt vào ở máng mật ong. Tâu Đại vương, người đàn ông ấy có thể biết được có mật ong hay không có?

– Thưa Ngài, không thể.

– Vì lý do gì?

– Thưa Ngài, bởi vì mật ong đã không đi vào miệng của người ấy.

– Tâu Đại vương, quả là Đại vương không liên kết điều sau với điều trước, hoặc điều trước với điều sau.

– Thưa Ngài, trầm không có khả năng để trò chuyện với nhà diễn thuyết như Ngài. Thưa Ngài, lành thay, xin Ngài nói về ý nghĩa.

Vị Trưởng lão đã giúp cho đức Vua Milinda hiểu được bằng sự thuyết giảng liên quan đến Vi diệu pháp:

– Tâu Đại vương, trong trường hợp này, tùy thuận vào mắt và các cảnh sắc mà nhãn thức sanh lên, như vậy các pháp này sanh lên do duyên. Xúc, thọ, tưởng, tư, nhất hành, mạng quyền, tác ý là đồng sanh với nó. Bởi vì ở đây sự hiểu biết có thể đạt được là không đúng. Tùy thuận vào tai và các cảnh thanh... (nt)... Tùy thuận vào ý và các cảnh pháp mà ý thức sanh lên. Xúc, thọ, tưởng, tư, nhất hành, mạng quyền, tác ý là đồng sanh với nó, như vậy các pháp này sanh lên do duyên. Bởi vì ở đây sự hiểu biết có thể đạt được là không đúng.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

7. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải nhãn thức sanh lên ở nơi nào thì ý thức cũng sanh lên ở nơi ấy?**

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Nhãn thức sanh lên ở nơi nào thì ý thức cũng sanh lên ở nơi ấy.

– Thưa Ngài Nāgasena, có phải nhãn thức sanh lên trước ý thức sanh lên sau, hay là ý thức sanh lên trước nhãn thức sanh lên sau?

– Tâu Đại vương, nhãn thức sanh lên trước ý thức sanh lên sau.

– Thưa Ngài Nāgasena, có phải nhãn thức ra lệnh cho ý thức rằng: “Tôi

sanh lên ở nơi nào thì anh cũng sanh lên ở nơi ấy”, hay là ý thức ra lệnh cho nhãn thức rằng: “Anh sẽ sanh lên ở nơi nào thì tôi cũng sẽ sanh lên ở nơi ấy”?

– Tâu Đại vương, không đúng. Chúng không có sự chuyện trò với nhau.

– Thưa Ngài Nāgasena, nhãn thức sanh lên ở nơi nào thì ý thức cũng sanh lên ở nơi ấy nghĩa là thế nào?

– Tâu Đại vương, là tính chất xuôi chiều, tính chất cửa lớn, tính chất tập quán và tính chất thực hành.

– Thưa Ngài Nāgasena, thế nào là tính chất xuôi chiều khiến nhãn thức sanh lên ở nơi nào thì ý thức cũng sanh lên ở nơi ấy? Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này, trong khi trời đang mưa, nước di chuyển theo lối nào?

– Thưa Ngài, lối nào là lối đi xuống thì đi theo lối đó.

– Rồi vào lúc sau đó trời vẫn mưa thì nước ấy di chuyển theo lối nào?

– Thưa Ngài, nước lúc trước đã di chuyển theo lối nào thì nó cũng di chuyển theo lối đó.

– Tâu Đại vương, phải chăng nước lúc trước ra lệnh cho nước lúc sau rằng: “Tôi di chuyển theo lối nào thì anh cũng di chuyển theo lối ấy”, hay là nước lúc sau ra lệnh cho nước lúc trước rằng: “Anh sẽ di chuyển theo lối nào thì tôi cũng sẽ di chuyển theo lối ấy”?

– Tâu Đại vương, không đúng. Chúng không có sự chuyện trò với nhau. Chúng di chuyển theo tính chất xuôi chiều.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, tính chất xuôi chiều khiến nhãn thức sanh lên ở nơi nào thì ý thức cũng sanh lên ở nơi ấy. Nhãn thức không ra lệnh cho ý thức rằng: “Tôi sanh lên ở nơi nào thì anh cũng sanh lên ở nơi ấy.” Ý thức cũng không ra lệnh cho nhãn thức rằng: “Anh sẽ sanh lên ở nơi nào thì tôi cũng sẽ sanh lên ở nơi ấy.” Chúng không có sự chuyện trò với nhau. Chúng sanh lên theo tính chất xuôi chiều.

– Thưa Ngài Nāgasena, thế nào là tính chất cửa lớn khiến nhãn thức sanh lên ở nơi nào thì ý thức cũng sanh lên ở nơi ấy? Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này, thành ở biên địa của đức vua có tường vững chắc, cổng chào và một cửa lớn, do đó một người đàn ông có ý định đi ra thì có thể đi ra theo lối nào?

– Thưa Ngài, có thể đi ra theo lối cửa lớn.

– Rồi một người đàn ông khác ý định đi ra thì có thể đi ra theo lối nào?

– Thưa Ngài, người đàn ông trước đã đi ra theo lối nào thì người ấy cũng đi ra theo lối đó.

– Tâu Đại vương, phải chăng người đàn ông trước ra lệnh cho người đàn ông sau rằng: “Tôi đi theo lối nào thì anh cũng đi theo lối ấy”, hay là người đàn ông sau ra lệnh cho người đàn ông trước rằng: “Anh sẽ đi theo lối nào thì tôi cũng sẽ đi theo lối ấy”?

– Thưa Ngài, không đúng. Họ không có sự chuyện trò với nhau. Họ đi theo tính chất cửa lớn.

– Tàu Đại vương, tương tự y như thế, tính chất cửa lớn khiến nhãn thức sanh lên ở nơi nào thì ý thức cũng sanh lên ở nơi ấy. Và nhãn thức không ra lệnh cho ý thức rằng: “Tôi sanh lên ở nơi nào thì anh cũng sanh lên ở nơi ấy.” Ý thức cũng không ra lệnh cho nhãn thức rằng: “Anh sẽ sanh lên ở nơi nào thì tôi cũng sẽ sanh lên ở nơi ấy.” Chúng không có sự chuyện trò với nhau. Chúng sanh lên theo tính chất cửa lớn.

– Thưa Ngài Nāgasena, thế nào là tính chất tập quán khiến nhãn thức sanh lên ở nơi nào thì ý thức cũng sanh lên ở nơi ấy? Xin Ngài cho ví dụ.

– Tàu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này, một xe tải hàng đi đầu, vậy xe tải hàng thứ nhì có thể đi theo lối nào?

– Thưa Ngài, xe tải hàng trước đã đi lối nào thì nó cũng đi theo lối đó.

– Tàu Đại vương, phải chăng xe tải hàng trước ra lệnh cho xe tải hàng sau rằng: “Tôi đi theo lối nào thì anh cũng đi theo lối ấy”, hay là xe tải hàng sau ra lệnh cho xe tải hàng trước rằng: “Anh sẽ đi theo lối nào thì tôi cũng sẽ đi theo lối ấy”?

– Thưa Ngài, không đúng. Chúng không có sự chuyện trò với nhau. Chúng đi theo tính chất tập quán.

– Tàu Đại vương, tương tự y như thế, tính chất tập quán khiến nhãn thức sanh lên ở nơi nào thì ý thức cũng sanh lên ở nơi ấy. Và nhãn thức không ra lệnh cho ý thức rằng: “Tôi sanh lên ở nơi nào thì anh cũng sanh lên ở nơi ấy. Ý thức cũng không ra lệnh cho nhãn thức rằng: “Anh sẽ sanh lên ở nơi nào thì tôi cũng sẽ sanh lên ở nơi ấy.” Chúng không có sự chuyện trò với nhau. Chúng sanh lên theo tính chất tập quán.

– Thưa Ngài Nāgasena, thế nào là tính chất thực hành khiến nhãn thức sanh lên ở nơi nào thì ý thức cũng sanh lên ở nơi ấy? Xin Ngài cho ví dụ.

– Tàu Đại vương, giống như sự vụng về của người thợ mới trong các lãnh vực của nghề nghiệp về đo, đếm, tính, viết; rồi thời gian sau đó, với tính chất thực hành của sự làm việc cẩn thận khiến không còn vụng về. Tàu Đại vương, tương tự y như thế, tính chất thực hành khiến nhãn thức sanh lên ở nơi nào thì ý thức cũng sanh lên ở nơi ấy. Và nhãn thức không ra lệnh cho ý thức rằng: “Tôi sanh lên ở nơi nào thì anh cũng sanh lên ở nơi ấy.” Ý thức cũng không ra lệnh cho nhãn thức rằng: “Anh sẽ sanh lên ở nơi nào thì tôi cũng sẽ sanh lên ở nơi ấy.” Và chúng không có sự chuyện trò với nhau. Chúng sanh lên theo tính chất thực hành.

– Thưa Ngài Nāgasena, có phải nhĩ thức sanh lên ở nơi nào thì ý thức cũng sanh lên ở nơi ấy? ... (nt)... tỷ thức sanh lên ở nơi nào... (nt)... thiệt thức sanh lên ở nơi nào... (nt)... thân thức sanh lên ở nơi nào thì ý thức cũng sanh lên ở nơi ấy?

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Thân thức sanh lên ở nơi nào thì ý thức cũng sanh lên ở nơi ấy.

– Thưa Ngài Nāgasena, có phải thân thức sanh lên trước ý thức sanh lên sau? Hay là ý thức sanh lên trước thân thức sanh lên sau?

– Tâu Đại vương, thân thức sanh lên trước ý thức sanh lên sau.

– Thưa Ngài Nāgasena, có phải... (nt)... Chúng không có sự chuyển trò với nhau. Chúng sanh lên theo tính chất thực hành.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

8. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải ý thức sanh lên ở nơi nào thì xúc, thọ cũng sanh lên ở nơi ấy?**

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Ý thức sanh lên ở nơi nào thì xúc cũng sanh lên ở nơi ấy, thọ cũng sanh lên ở nơi ấy, tưởng cũng sanh lên ở nơi ấy, tư cũng sanh lên ở nơi ấy, tầm cũng sanh lên ở nơi ấy, tứ cũng sanh lên ở nơi ấy, tất cả các pháp có thọ đứng đầu cũng sanh lên ở nơi ấy.

– **Thưa Ngài Nāgasena, xúc có cái gì là hành tướng?**

– Tâu Đại vương, xúc có sự chạm vào là hành tướng.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như hai con cừu húc nhau. Trong hai con cừu ấy, một con cừu được xem như là mắt, con cừu thứ hai được xem như là cảnh sắc. Sự va chạm nhau của chúng được xem như là xúc.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như hai bàn tay được vỗ vào nhau. Trong hai bàn tay ấy, một bàn tay được xem như là mắt, bàn tay thứ hai được xem như là cảnh sắc. Sự va chạm nhau của chúng được xem như là xúc.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như hai chập chĩa được vỗ vào nhau. Trong hai chập chĩa ấy, một chập chĩa được xem như là mắt, chập chĩa thứ hai được xem như là cảnh sắc. Sự va chạm nhau của chúng được xem như là xúc.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

9. – Thưa Ngài Nāgasena, thọ có cái gì là hành tướng?

– Tâu Đại vương, thọ có sự cảm nhận là hành tướng và sự kinh nghiệm là hành tướng.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người nào đó làm việc phục vụ cao quý đến đức vua, đức vua hoan hỷ ban phần thưởng cho người ấy. Với phần thưởng ấy, người ấy đạt được, có được, hưởng được năm phần dục lạc. Người ấy khởi ý như sau: “Trước đây, quả là ta đã làm việc phục vụ cao quý đến đức vua, đức

vua hoan hỷ đã ban phần thưởng cho ta đây. Do nhân ấy ta đây nhận biết thọ này có hình thức như vậy.”

Tâu Đại vương, hoặc là giống như người nào đó đã làm việc thiện, do sự hoại rã của thân, do sự chết đi, được sanh vào chốn an vui, cõi trời. Tại đó, người ấy đạt được, có được, hưởng được năm phần dục lạc thiên đường. Người ấy khởi ý như sau: “Trước đây, quả là ta đã làm việc thiện. Do nhân ấy, ta đây nhận biết thọ này có hình thức như vậy.” Tâu Đại vương, tương tợ y như thế, thọ có sự cảm nhận là hành tướng và sự kinh nghiệm là hành tướng.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

10. – Thưa Ngài Nāgasena, tướng có cái gì là hành tướng?

– Tâu Đại vương, tướng có sự tự nhận biết là hành tướng. Tự nhận biết điều gì? Tự nhận biết màu xanh, tự nhận biết màu vàng, tự nhận biết màu đỏ, tự nhận biết màu trắng, tự nhận biết màu tím. Tâu Đại vương, tướng có sự tự nhận biết là hành tướng nghĩa là như vậy.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như viên quan giữ kho của đức vua sau khi đi vào nhà kho nhìn thấy và tự nhận biết các vật thể, các cửa của cái thuộc về đức vua là có màu xanh, vàng, đỏ, trắng, tím. Tâu Đại vương, tương tợ y như thế, tướng có sự tự nhận biết là hành tướng.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

11. – Thưa Ngài Nāgasena, tư có cái gì là hành tướng?

– Tâu Đại vương, tư có sự quyết định là hành tướng và có sự tạo tác là hành tướng.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người nào đó tạo ra thuốc độc rồi tự mình uống và cho các người khác uống. Bản thân người ấy bị khổ sở, những người khác cũng bị khổ sở. Tâu Đại vương, tương tợ y như thế, ở đây có một người nào đó suy nghĩ với sự quyết định về điều bất thiện, do sự hoại rã của thân, do sự chết đi, bị sanh vào chốn bất hạnh, cõi khổ, nơi trừng phạt, địa ngục. Luôn cả những người học tập theo người ấy, do sự hoại rã của thân, do sự chết đi, cũng bị sanh vào chốn bất hạnh, cõi khổ, nơi trừng phạt, địa ngục.

Tâu Đại vương, hoặc là giống như người nào đó tạo ra một hỗn hợp bơ lỏng, bơ đặc, dầu ăn, mật ong, đường mía rồi tự mình uống và cho các người khác uống. Bản thân người ấy được khoái lạc, những người khác cũng được khoái lạc. Tâu Đại vương, tương tợ y như thế, ở đây có một người nào đó suy nghĩ với sự quyết định về điều thiện, do sự hoại rã của thân, do sự chết đi, được sanh vào chốn an vui, cõi trời. Luôn cả những người học tập theo người ấy, do sự hoại rã của thân, do sự chết đi, cũng được sanh vào chốn an vui, cõi trời. Tâu Đại vương, tương tợ y như thế, tư có sự quyết định là hành tướng và có sự tạo tác là hành tướng.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

12. – Thưa Ngài Nāgasena, thức có cái gì là hành tướng?

– Tâu Đại vương, thức có sự nhận biết là hành tướng.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người giữ thành, ngồi ở ngã tư giữa thành phố, có thể nhìn thấy người đang đi đến từ hướng Đông, có thể nhìn thấy người đang đi đến từ hướng Nam, có thể nhìn thấy người đang đi đến từ hướng Tây, có thể nhìn thấy người đang đi đến từ hướng Bắc. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, con người nhìn thấy cảnh sắc bằng con mắt và nhận biết sắc ấy bằng thức, nghe âm thanh bằng tai và nhận biết thanh ấy bằng thức, ngửi mùi bằng mũi và nhận biết hương ấy bằng thức, nếm vị bằng lưỡi và nhận biết vị ấy bằng thức, chạm cảnh xúc bằng thân và nhận biết xúc ấy bằng thức, nhận thức cảnh pháp bằng ý và nhận biết pháp ấy bằng thức. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, thức có sự nhận biết là hành tướng.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

13. – Thưa Ngài Nāgasena, tâm có cái gì là hành tướng?

– Tâu Đại vương, tâm có sự áp vào là hành tướng.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người thợ mộc áp thanh gỗ đã khéo được chuẩn bị trước vào chỗ ráp nối. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, tâm có sự áp vào là hành tướng.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

14. – Thưa Ngài Nāgasena, tứ có cái gì là hành tướng?

– Tâu Đại vương, tứ có sự áp sát là hành tướng.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như cái cồng được vỗ vào sau đó vang lên và dội lại. Tâu Đại vương, sự vỗ vào là như thế nào thì tâm nên được xem như vậy, sự dội lại là như thế nào thì tứ nên được xem như vậy.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

Phẩm Sở hữu tứ là thứ ba.

(Trong phẩm này có mười bốn câu hỏi)

IV. PHẨM NIẾT-BÀN (NIBBĀNAVAGGO)

1. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, đối với các pháp được gom chung thành một bản thể này, có thể nào lần lượt tách rời và chỉ ra sự khác biệt của chúng: “Cái này là xúc, cái này là thọ, cái này là tưởng, cái này là tư, cái này là thức, cái này là tâm, cái này là tứ”?

– Tâu Đại vương, đối với các pháp được gom chung thành một bản thể này, không thể nào lần lượt tách rời và chỉ ra sự khác biệt của chúng: “Cái này là xúc, cái này là thọ, cái này là tưởng, cái này là tư, cái này là thức, cái này là tâm, cái này là tứ.”

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người đầu bếp của đức vua thực hiện món súp hoặc nước chấm, người ấy nêm sữa, nêm muối, nêm gừng, nêm thìa là, nêm tiêu, nêm các gia vị khác vào trong món đó; đức vua nói với người ấy như vậy: “Hãy đem cho trăm nước chấm vị sữa, hãy đem cho trăm nước chấm vị muối, hãy đem cho trăm nước chấm vị gừng, hãy đem cho trăm nước chấm vị thìa là, hãy đem cho trăm nước chấm vị tiêu, hãy đem cho trăm nước chấm đã được nêm tất cả các thứ.” Tâu Đại vương, đối với các vị nêm được gom chung thành một bản thể ấy, có thể nào lần lượt tách rời và mang lại nước chấm có vị chua, hoặc có vị mặn, hoặc có vị đắng, hoặc có vị cay, hoặc có vị chát, hoặc có vị ngọt không?

– Thưa Ngài, đối với các vị nêm được gom chung thành một bản thể ấy, không thể nào lần lượt tách rời và mang lại nước chấm có vị chua, hoặc có vị mặn, hoặc có vị đắng, hoặc có vị cay, hoặc có vị chát, hoặc có vị ngọt được, mặc dầu chúng hiện diện với đặc điểm riêng của từng vị một.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, đối với các pháp được gom chung thành một bản thể này không thể nào lần lượt tách rời và chỉ ra sự khác biệt của chúng: “Cái này là xúc, cái này là thọ, cái này là tưởng, cái này là tư, cái này là thức, cái này là tâm, cái này là tứ”, mặc dầu chúng hiện diện với đặc điểm riêng của từng pháp một.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

2. Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Tâu Đại vương, muối có thể được nhận biết bằng mắt không?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Có thể được nhận biết bằng mắt.
 – Tâu Đại vương, có đúng là Đại vương biết một cách chắc chắn?
 – Thưa Ngài, phải chăng có thể được nhận biết bằng lưỡi?
 – Tâu Đại vương, đúng vậy. Có thể được nhận biết bằng lưỡi.
 – Thưa Ngài, phải chăng nhận biết tất cả các loại muối bằng lưỡi?
 – Tâu Đại vương, đúng vậy. Nhận biết tất cả các loại muối bằng lưỡi.
 – Thưa Ngài, nếu nhận biết tất cả các loại muối bằng lưỡi, tại sao những con bò mang muối lại bằng các xe kéo? Không lẽ có thể mang lại chỉ riêng muối thôi?

– Tâu Đại vương, không thể mang lại chỉ riêng muối thôi. Các vật được gom chung thành một bản thể này có bản chất khác biệt về lãnh vực, và muối có tính chất nặng nề.

– Tâu Đại vương, phải chăng có thể cân muối bằng cân?
 – Thưa Ngài, đúng vậy. Có thể.
 – Tâu Đại vương, không có thể cân muối bằng cân. Tính chất nặng nề [của muối] được cân bằng cân.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

3. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải năm xứ⁴ được sanh lên do các việc làm khác nhau, hay là do một việc làm?**

– Tâu Đại vương, chúng được sanh lên do các việc làm khác nhau, không phải do một việc làm.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Năm loại hạt giống gieo ở một cánh đồng, đôi với các loại hạt giống khác nhau phải chăng các quả khác nhau được sanh lên?

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Chúng được sanh lên.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, năm xứ được sanh lên do các việc làm khác nhau, không phải do một việc làm.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

4. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, vì lý do gì mà toàn thể loài người là không giống nhau, những kẻ này yếu thọ, các kẻ khác trường thọ; những kẻ này nhiều bệnh, các kẻ khác ít bệnh; những kẻ này có sắc xấu, các kẻ khác có sắc tốt; những kẻ này có ít quyền lực, các kẻ khác có nhiều quyền lực; những kẻ này có ít của cải, các kẻ khác có nhiều của cải; những kẻ này có gia tộc hạ tiện, các kẻ khác có gia tộc thượng lưu; những kẻ này có tuệ tồi, các kẻ khác có tuệ?**

⁴ Năm xứ là nhân xứ, nhĩ xứ, tỷ xứ, thiết xứ và thân xứ. (ND)

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Tâu Đại vương, vì sao tất cả các cây cối là không giống nhau, những cây này là chua, các cây khác là mặn, những cây này là đắng, các cây khác là cay, những cây này là chất, các cây khác là ngọt?

– Thưa Ngài, trăm nghĩ là vì việc làm khác nhau của hạt giống.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, vì việc làm khác nhau của các nghiệp mà toàn thể loài người là không giống nhau, những kẻ này yếu thọ, các kẻ khác trường thọ; những kẻ này nhiều bệnh, các kẻ khác ít bệnh; những kẻ này có sắc xấu, các kẻ khác có sắc tốt; những kẻ này có ít quyền lực, các kẻ khác có nhiều quyền lực; những kẻ này có ít của cải, các kẻ khác có nhiều của cải; những kẻ này có gia tộc hạ tiện, các kẻ khác có gia tộc thượng lưu; những kẻ này có tuệ tối, các kẻ khác có tuệ. Tâu Đại vương, điều này cũng đã được đức Thế Tôn nói đến: *“Này người thanh niên, chúng sanh là các chủ nhân của nghiệp, là những kẻ thừa tự của nghiệp, có nghiệp là căn nguyên, có nghiệp là thân quyến, có nghiệp là nơi nương tựa, nghiệp phân loại các chúng sanh tức là theo tính chất hạ liệt hay cao quý.”*

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

5. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài nói rằng: **“Làm cách nào để cho khổ này diệt và khổ khác không thể sanh lên? Tâu Đại vương, sự xuất gia của chúng tôi là với mục đích ấy.”** Có lợi ích gì với việc đã tinh tấn trước đây? **Chẳng phải là nên tinh tấn trong thời hiện tại hay sao?**

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Tâu Đại vương, sự tinh tấn trong thời hiện tại thì chưa làm được việc, sự tinh tấn trước đây thì đã làm được việc.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Phải chăng khi nào Đại vương bị khát thì khi ấy Đại vương mới bảo đào giếng nước, mới bảo đào hồ nước [nghĩ rằng]: “Ta sẽ uống nước”?

– Thưa Ngài, không đúng.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, sự tinh tấn trong thời hiện tại thì chưa làm được việc, sự tinh tấn trước đây thì đã làm được việc.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Phải chăng khi nào Đại vương thèm ăn thì khi ấy Đại vương mới bảo cày ruộng, mới bảo trồng lúa sālī, mới bảo đem thóc lại [nghĩ rằng]: “Ta sẽ thọ dụng bữa ăn”?

– Thưa Ngài, không đúng.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, sự tinh tấn trong thời hiện tại thì chưa làm được việc, sự tinh tấn trước đây thì đã làm được việc.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Phải chăng khi nào Đại vương lâm trận thì khi ấy Đại vương mới bảo đào hào, mới bảo đắp lũy, mới bảo xây công thành, mới bảo làm vọng gác, mới bảo đem lại thóc; khi ấy Đại vương mới rèn luyện về voi, mới rèn luyện về ngựa, mới rèn luyện về xe, mới rèn luyện về cung, mới rèn luyện về gươm?

– Thưa Ngài, không đúng.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, sự tinh tấn trong thời hiện tại thì chưa làm được việc, sự tinh tấn trước đây thì đã làm được việc. Tâu Đại vương, điều này cũng đã được đức Thế Tôn nói đến:

“Người biết việc nào lợi ích cho mình thì nên làm việc ấy trước. Không có ý nghĩ như kẻ đánh xe bò, bậc thông minh sáng trí nên cố gắng.

Giống như kẻ đánh xe bò từ bỏ con đường lớn bằng phẳng đi vào con đường gồ ghề, bị gãy trục xe rồi bực bội.

Như vậy, sau khi xa lìa Chánh pháp, xu hướng theo phi pháp, kẻ ngu bị rơi vào miệng thần chết, sầu muộn như kẻ bị gãy trục xe vậy.”

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

6. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài nói rằng: **“Lửa địa ngục nóng dữ dội hơn lửa bình thường. Một hòn đá nhỏ bé được ném vào trong lửa bình thường, trong khi bị đốt cháy trọn ngày vẫn không bị tiêu hoại, còn tảng đá thậm chí lớn bằng ngôi nhà mái nhọn được ném vào trong lửa địa ngục liền bị tiêu hoại trong giây lát.”** Trẫm không tin lời nói này. Hơn nữa, Ngài còn nói như vậy: **“Chúng sanh nào sanh ra ở nơi ấy, trong khi bị nung nấu ở địa ngục thậm chí trong nhiều ngàn năm, vẫn không bị tiêu hoại”,** trẫm cũng không tin lời nói này.

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Các loài như cá đao cái, cá sấu cái, rùa cái, công mái, bồ câu mái, phải chăng chúng ăn các hòn đá và các hạt cát cứng rắn?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Chúng ăn.

– Vậy có phải các thứ này khi đã đi vào bên trong bao tử ở bụng của chúng thì bị tiêu hoại?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Chúng bị tiêu hoại.

– Vậy còn bào thai ở trong bụng của các loài thú cái ấy cũng bị tiêu hoại?

– Thưa Ngài, không đúng.

– Vì lý do gì?

– Thưa Ngài, trẫm nghĩ do tác động của nghiệp khiến chúng không bị tiêu hoại.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, do tác động của nghiệp khiến chúng sanh ở địa ngục, trong khi bị nung nấu ở địa ngục thậm chí trong nhiều ngàn năm vẫn không bị tiêu hoại; họ sanh ra ngay tại nơi ấy, lớn lên ngay tại nơi ấy, chết đi ngay tại nơi ấy. Tâu Đại vương, điều này cũng đã được đức Thế Tôn nói đến: *“Cho đến khi nào nghiệp ác ấy còn chưa được diệt tận thì chúng sanh địa ngục ấy vẫn không chết.”*

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Các loài như sư tử cái, cọp cái, beo cái, chó cái, phải chăng chúng cũng ăn các khúc xương và các miếng thịt cứng rắn?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Chúng ăn.

– Vậy có phải các thứ này khi đã đi vào bên trong bao tử ở bụng của chúng thì bị tiêu hoại?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Chúng bị tiêu hoại.

– Vậy còn bào thai ở trong bụng của các loài thú cái ấy cũng bị tiêu hoại?

– Thưa Ngài, không đúng.

– Vì lý do gì?

– Thưa Ngài, trầm nghĩ do tác động của nghiệp khiến chúng không bị tiêu hoại.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, do tác động của nghiệp khiến chúng sanh ở địa ngục, trong khi bị nung nấu ở địa ngục thậm chí trong nhiều ngàn năm, vẫn không bị tiêu hoại.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Các phụ nữ như các cô mảnh mai xứ Yona, các cô mảnh mai dòng Sát-đế-ly, các cô mảnh mai dòng Bà-la-môn, các cô gia chủ mảnh mai, phải chăng họ cũng ăn các vật nhai và các miếng thịt cứng rắn?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Họ ăn.

– Vậy có phải các thứ này khi đã đi vào bên trong bao tử ở bụng của họ thì bị tiêu hoại?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Chúng bị tiêu hoại.

– Vậy còn bào thai ở trong bụng của những phụ nữ ấy cũng bị tiêu hoại?

– Thưa Ngài, không đúng.

– Vì lý do gì?

– Thưa Ngài, trầm nghĩ do tác động của nghiệp khiến chúng không bị tiêu hoại.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, do tác động của nghiệp khiến chúng sanh ở địa ngục, trong khi bị nung nấu ở địa ngục thậm chí trong nhiều ngàn

năm, vẫn không bị tiêu hoại; họ sanh ra ngay tại nơi ấy, lớn lên ngay tại nơi ấy, chết đi ngay tại nơi ấy. Tâu Đại vương, điều này cũng đã được đức Thế Tôn nói đến: *“Cho đến khi nào nghiệp ác ấy còn chưa được diệt tận thì chúng sanh địa ngục ấy vẫn không chết.”*

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

7. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, Ngài nói rằng: “Đại địa cầu này được tồn tại ở nước, nước được tồn tại ở gió, gió được tồn tại ở hư không.” Trẫm cũng không tin lời nói này.**

Vị Trưởng lão đã lấy nước bằng bình đựng nước rồi giúp cho đức Vua Milinda hiểu được rằng:

– Tâu Đại vương, nước này được nâng đỡ bởi gió như thế nào thì nước kia cũng được nâng đỡ bởi gió như thế ấy.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

8. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải sự diệt tận là Niết-bàn?**

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Sự diệt tận là Niết-bàn.

– Thưa Ngài Nāgasena, sự diệt tận là Niết-bàn nghĩa là thế nào?

– Tâu Đại vương, quả là tất cả những kẻ phàm phu ngu dốt thích thú tán thưởng, bám víu vào các nội và ngoại xứ. Chúng thả trôi theo dòng chảy ấy, không hoàn toàn thoát khỏi sự sanh, sự già, sự chết, các sự sầu-bi-khổ-ưu-não, tôi nói rằng chúng không hoàn toàn thoát khỏi khổ. Tâu Đại vương, còn vị Thánh đệ tử có sự học hỏi, không thích thú không tán thưởng, không bám víu vào các nội và ngoại xứ. Trong khi vị ấy không thích thú không tán thưởng, không bám víu vào các nội và ngoại xứ, ái bị diệt tận; do sự diệt tận của ái có sự diệt tận của thủ; do sự diệt tận của thủ có sự diệt tận của hữu; do sự diệt tận của hữu có sự diệt tận của sanh; do sự diệt tận của sanh, già-chết-sầu-bi-khổ-ưu-não bị diệt tận. Như thế là sự diệt tận của toàn bộ khổ uẩn này. Tâu Đại vương, sự diệt tận là Niết-bàn nghĩa là như vậy.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

9. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải tất cả đều đạt được Niết-bàn?**

– Tâu Đại vương, không phải tất cả đều đạt được Niết-bàn. Tâu Đại vương, người nào thực hành chân chánh biết rõ các pháp cần được biết rõ, biết toàn diện các pháp cần được biết toàn diện, dứt bỏ các pháp cần được dứt bỏ, tu tập các pháp cần được tu tập, chứng ngộ các pháp cần được chứng ngộ, người ấy đạt được Niết-bàn.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

10. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, người nào chưa đạt được Niết-bàn, có phải người ấy biết được Niết-bàn là an lạc?

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Người nào chưa đạt được Niết-bàn, người ấy vẫn biết được Niết-bàn là an lạc.

– Thưa Ngài Nāgasena, trong khi không đạt được Niết-bàn làm thế nào lại biết được Niết-bàn là an lạc?

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Đối với những người có tay chân không bị chặt đứt, tâu Đại vương, có phải họ có thể biết được sự chặt đứt tay chân là đau đớn.

– Thưa Ngài, đúng vậy.

– Làm thế nào họ có thể biết được?

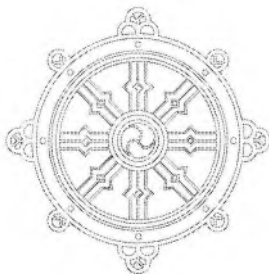
– Thưa Ngài, sau khi lắng nghe tiếng rên rỉ của những người khác có tay chân bị chặt đứt, họ biết được sự chặt đứt tay chân là đau đớn.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, sau khi lắng nghe những người đã thấy được Niết-bàn mà biết được Niết-bàn là an lạc.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

Phẩm Niết-bàn là thứ tư.

(Trong phẩm này có mười câu hỏi)

V. PHẨM ĐỨC PHẬT (*BUDDHAVAGGO*)

1. Đức Vua đã nói rằng:

- Thưa Ngài Nāgasena, có phải đức Phật đã được Ngài nhìn thấy?
- Tâu Đại vương, không.
- Vậy có phải đức Phật đã được các vị thầy của Ngài nhìn thấy?
- Tâu Đại vương, không.
- Thưa Ngài Nāgasena, như vậy thì không có đức Phật.
- Tâu Đại vương, vậy sông Ūhā ở núi Hy-mã-lạp có được Ngài nhìn thấy không?
- Thưa Ngài, không.
- Vậy có phải sông Ūhā đã được cha của Ngài nhìn thấy?
- Tâu Ngài, không.
- Tâu Đại vương, như vậy thì không có sông Ūhā.
- Thưa Ngài, có mà. Mặc dầu sông Ūhā không được trầm nhìn thấy, sông Ūhā cũng không được cha của trầm nhìn thấy, nhưng mà có sông Ūhā.
- Tâu Đại vương, tương tự y như thế, mặc dầu đức Thế Tôn không được tôi nhìn thấy, đức Thế Tôn cũng không được các vị thầy của tôi nhìn thấy, nhưng mà có đức Thế Tôn.
- Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

2. Đức Vua đã nói rằng:

- Thưa Ngài Nāgasena, có phải đức Phật là vô thượng?
- Tâu Đại vương, đúng vậy. Đức Phật là vô thượng.
- Thưa Ngài Nāgasena, làm thế nào Ngài biết được “Đức Phật là vô thượng” khi chưa từng được thấy trước đây?
- Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Với những người mà biển cả chưa từng được thấy, tâu Đại vương, có phải những người ấy có thể biết được biển, nơi mà năm con sông lớn này, tức là Gaṅgā, Yamunā, Aciravatī, Sarabhū, Mahī thường xuyên, liên tục đổ vào, là rộng lớn, sâu thẳm, không thể đo đạc, khó thăm dò, luôn cả sự thiếu hụt hay tràn đầy của nó cũng không được nhận ra?
- Thưa Ngài, họ có thể biết được.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, sau khi nhìn thấy các vị Thánh văn vĩ đại viên tịch Niết-bàn, tôi biết được “Đức Thế Tôn là vô thượng.”

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

3. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có thể biết được “Đức Phật là vô thượng”?**

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Có thể biết được “Đức Phật là vô thượng.”

– Thưa Ngài Nāgasena, làm thế nào có thể biết được “Đức Phật là vô thượng”?

– Tâu Đại vương, vào thời trước đây đã có vị thầy về văn tự tên là Trưởng lão Tissa. Vị ấy từ trần đã trải qua nhiều năm, vì sao mà vị ấy vẫn được biết đến?

– Thưa Ngài, nhờ vào văn tự.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, người nào thấy Pháp người ấy thấy đức Thế Tôn. Tâu Đại vương, bởi vì Pháp đã được thuyết giảng bởi đức Thế Tôn.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

4. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải Pháp đã được Ngài nhìn thấy?**

– Tâu Đại vương, các vị đệ tử cần phải thực hành theo sự hướng dẫn của đức Phật, theo điều quy định bởi đức Phật, cho đến trọn đời.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

5. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải tái sinh không phải là chuyển sang?**

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Tái sinh không phải là chuyển sang.

– Thưa Ngài Nāgasena, tái sinh không phải là chuyển sang nghĩa là thế nào? Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người nào đó thắp sáng cây đèn từ cây đèn [khác], tâu Đại vương, phải chăng cây đèn ấy được chuyển sang từ cây đèn [kia]?

– Thưa Ngài, không phải.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, tái sinh không phải là chuyển sang.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, có phải Ngài biết rõ là trong lúc còn niên thiếu đã có câu thơ nào đó được học ở người thầy dạy về thơ?

– Thưa Ngài, đúng vậy.

– Tâu Đại vương, phải chăng câu thơ đó được chuyển sang từ người thầy?

– Thưa Ngài, không phải.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, tái sinh không phải là chuyển sang.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

6. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải sự hiểu biết có thể đạt được?**

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

- Tâu Đại vương, theo ý nghĩa tuyệt đối sự hiểu biết không thể đạt được.
- Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

7. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải có chúng sanh nào từ thân này chuyển sang thân khác?**

- Tâu Đại vương, không phải.
- Thưa Ngài Nāgasena, nếu không có việc từ thân này được chuyển sang thân khác, không lẽ sẽ được thoát khỏi các nghiệp ác?
- Tâu Đại vương, đúng vậy. Nếu không tái sanh thì sẽ được thoát khỏi các nghiệp ác. Tâu Đại vương, chính vì tái sanh mà không được hoàn toàn thoát khỏi các nghiệp ác.
- Xin Ngài cho ví dụ.
- Tâu Đại vương, giống như người nào đó lấy trộm trái xoài của người khác, có phải người ấy đáng bị hành phạt?
- Thưa Ngài, đúng vậy. Người ấy đáng bị hành phạt.
- Tâu Đại vương, quả là người ấy đã không lấy trộm các trái xoài đã được trồng bởi người kia, tại sao lại đáng bị hành phạt?
- Thưa Ngài, những trái xoài ấy được sanh lên có điều kiện. Do đó, người ấy đáng bị hành phạt.
- Tâu Đại vương, tương tự y như thế, người tạo nghiệp tốt đẹp hoặc không tốt đẹp với danh sắc này, do nghiệp ấy danh sắc khác tái sanh, vì thế mà không được hoàn toàn thoát khỏi các nghiệp ác.
- Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

8. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, nghiệp thiện hoặc bất thiện được tạo ra bởi danh sắc này, vậy các nghiệp ấy trú ở đâu?**

- Tâu Đại vương, các nghiệp ấy theo sau tựa như bóng có sự không xa lìa [hình] vậy.
- Thưa Ngài, có thể nào chỉ cho thấy các nghiệp ấy là: “Các nghiệp ấy trú ở chỗ này” không?
- Tâu Đại vương, không thể nào chỉ cho thấy các nghiệp ấy là: “Các nghiệp ấy trú ở chỗ này hay ở chỗ này.”
- Xin Ngài cho ví dụ.
- Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Những cây nào có các trái chưa trở, có thể nào chỉ cho thấy các trái của chúng là: “Các trái ấy trú ở chỗ này hay ở chỗ này” không?

– Thưa Ngài, không.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, khi sự diễn tiến còn chưa bị cắt đứt thì không thể nào chỉ cho thấy các nghiệp ấy là: “Các nghiệp ấy trú ở chỗ này hay ở chỗ này.”

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

9. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải người nào tái sanh thì người ấy biết được rằng: “Ta sẽ tái sanh”?**

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Người nào tái sanh thì người ấy biết được rằng: “Ta sẽ tái sanh.”

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người nông dân gia chủ sau khi gieo xuống các hạt giống ở đất, trong khi trời mưa điều hòa thì biết được rằng: “Thóc lúa sẽ được tạo ra.”

– Thưa Ngài, đúng vậy. Có thể biết được.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, người nào tái sanh thì người ấy biết được rằng: “Ta sẽ tái sanh.”

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

10. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải là có đức Phật?**

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Có đức Phật.

– Thưa Ngài, có thể nào chỉ cho thấy đức Phật là “chỗ này hay chỗ này” không?

– Tâu Đại vương, đức Thế Tôn đã viên tịch Niết-bàn ở cảnh giới Niết-bàn không còn dư sót. Không thể nào chỉ cho thấy đức Thế Tôn là “chỗ này hay chỗ này.”

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Ngọn lửa của đồng lửa lớn đang cháy đã bị diệt tắt, có thể nào chỉ cho thấy ngọn lửa ấy là “chỗ này hay chỗ này” không?

– Thưa Ngài, không. Ngọn lửa ấy đã tắt, đã đi đến trạng thái không còn được nhận biết.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, đức Thế Tôn đã viên tịch Niết-bàn ở cảnh giới Niết-bàn không còn dư sót. Đức Thế Tôn đã diệt tắt, không thể nào chỉ cho thấy là “chỗ này hay chỗ này.” Tâu Đại vương, tuy nhiên có thể chỉ cho thấy đức Thế Tôn bởi tổng thể các Pháp. Tâu Đại vương, bởi vì Pháp đã được thuyết giảng bởi đức Thế Tôn.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

Phẩm Đức Phật là thứ năm.

VI. PHẨM TRÍ NHỚ (SATIVAGGO)

1. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, có phải thân thể đối với các bậc xuất gia là đáng yêu?

– Tâu Đại vương, thân thể đối với các bậc xuất gia là không đáng yêu.

– Thưa Ngài, vậy tại sao Ngài lại nâng niu, quyến luyến?

– Tâu Đại vương, khi Đại vương tham gia chiến trận, có phải đôi khi vào lúc nào đó Đại vương có bị tên bắn?

– Thưa Ngài, đúng vậy.

– Tâu Đại vương, vậy có phải vết thương ấy được bôi cao, được thoa dầu và được băng bó bằng miếng vải mềm?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Nó được bôi cao, được thoa dầu và được băng bó bằng miếng vải mềm.

– Tâu Đại vương, phải chăng vết thương là đáng yêu đối với Đại vương nên được bôi cao, được thoa dầu và được băng bó bằng miếng vải mềm?

– Thưa Ngài, vết thương quả là không đáng yêu đối với trẫm. Tuy nhiên, nhằm mục đích làm lành da thịt nên nó được bôi cao, được thoa dầu và được băng bó bằng miếng vải mềm.

– Tâu Đại vương, tương tự như thế, thân thể đối với các bậc xuất gia là không đáng yêu, và các bậc xuất gia chăm nom thân thể mà không bị bám víu nhằm nâng đỡ việc thực hành Phạm hạnh. Tâu Đại vương, thân thể ví như vết thương đã được đức Thế Tôn đề cập đến. Vì thế, các bậc xuất gia chăm nom thân thể như là [chăm sóc] vết thương mà không bị bám víu. Tâu Đại vương, điều này cũng đã được đức Thế Tôn nói đến:

“Được bao bọc bởi lớp da ẩm ướt, vết thương lớn có chín cửa (cửu khiếu) rỉ ra xung quanh những mùi hôi thối, không trong sạch.”

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

2. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, có phải đức Phật là vị biết tất cả, thấy tất cả?

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Đức Thế Tôn là vị biết tất cả, thấy tất cả.

– Thưa Ngài Nāgasena, vậy thì tại sao đức Thế Tôn đã quy định điều học cho các đệ tử theo từng điều một?

– Tâu Đại vương, có người thầy thuốc nào của Ngài biết được toàn bộ được phẩm ở trái đất này không?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Có.

– Tâu Đại vương, phải chăng người thầy thuốc ấy cho người bệnh uống thuốc khi thời điểm đã đến, hay là khi thời điểm chưa đến?

– Thưa Ngài, vị ấy cho người bệnh uống thuốc khi thời điểm đã đến, không phải khi thời điểm chưa đến.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, đức Thế Tôn là vị biết tất cả, thấy tất cả; Ngài không quy định điều học cho các đệ tử khi không phải là thời điểm. Khi thời điểm đã đến, Ngài mới quy định điều học cho các đệ tử, cho đến trọn đời không nên vượt qua.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

3. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, có phải đức Phật hội đủ ba mươi hai tướng của bậc Đại nhân và được phân biệt với tám mươi tướng phụ, có sắc vàng, có làn da như là vàng, có hào quang một sải tay?

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Đức Thế Tôn hội đủ ba mươi hai tướng của bậc Đại nhân và được phân biệt với tám mươi tướng phụ, có sắc vàng, có làn da như là vàng, có hào quang một sải tay.

– Thưa Ngài, có phải cha mẹ của đức Phật cũng hội đủ ba mươi hai tướng của bậc Đại nhân và được phân biệt với tám mươi tướng phụ, có sắc vàng, có làn da như là vàng, có hào quang một sải tay?

– Tâu Đại vương, không phải.

– Thưa Ngài Nāgasena, trong khi là như vậy thì không thể nào đức Phật sanh lên được hội đủ ba mươi hai tướng của bậc Đại nhân và được phân biệt với tám mươi tướng phụ, có sắc vàng, có làn da như là vàng, có hào quang một sải tay. Hơn nữa, con trai là giống mẹ hay bà con bên mẹ, hoặc con trai là giống cha hay bà con bên cha.

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Tâu Đại vương, có loại hoa sen nào có trăm cánh không?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Có.

– Vậy xuất xứ của nó là từ đâu?

– Nó sanh ra ở trong bùn, sống ở trong nước.

– Tâu Đại vương, phải chăng hoa sen có sắc, hoặc có mùi, hoặc có vị tương tự như bùn?

– Thưa Ngài, không đúng.

– Vậy thì phải chăng hoa sen có sắc, hoặc có mùi, hoặc có vị tương tự như nước?

– Thưa Ngài, không đúng.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, đức Thế Tôn hội đủ ba mươi hai tướng của bậc Đại nhân và được phân biệt với tám mươi tướng phụ, có sắc vàng, có làn da như là vàng, có hào quang một sải tay.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

4. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải đức Phật là người hành Phạm hạnh?**

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Đức Thế Tôn là người hành Phạm hạnh.

– Thưa Ngài Nāgasena, chính vì điều ấy có phải đức Phật là học trò của Phạm thiên?

– Tâu Đại vương, Đại vương có con voi đầu đàn không?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Có.

– Tâu Đại vương, phải chăng con voi ấy đôi khi vào lúc nào đó rống tiếng rống như là của loài cò?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Nó có rống.

– Tâu Đại vương, chính vì điều ấy có phải con voi ấy là học trò của những con cò?

– Thưa Ngài, không đúng.

– Tâu Đại vương, có phải Phạm thiên có tánh giác?

– Thưa Ngài, có tánh giác.

– Tâu Đại vương, chính vì điều ấy Phạm thiên là học trò của đức Thế Tôn.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

5. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có phải việc tu lên bậc trên là tốt?**

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Việc tu lên bậc trên là tốt.

– Thưa Ngài, vậy đối với đức Phật có việc tu lên bậc trên, hay là không có?

– Tâu Đại vương, đức Thế Tôn đã tu lên bậc trên ở cội cây Bồ-đề với trí biết tất cả. Đối với đức Thế Tôn không có việc tu lên bậc trên được ban cho bởi những người khác. Tâu Đại vương, giống như việc đức Thế Tôn quy định điều học cho các đệ tử, cho đến trọn đời không nên vượt qua.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

6. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, người khóc vì việc qua đời của mẹ và người khóc vì sự yêu mến pháp, trong hai người đang khóc ấy nước mắt của ai là liều thuốc, nước mắt của ai không phải là liều thuốc?**

– Tâu Đại vương, nước mắt của một người là nóng nảy do tham sân si, có vậy bụi, của một người là mát mẻ do hỷ và thiện tâm, không có vậy bụi. Tâu

Đại vương, cái nào mát mẻ cái ấy là liệu thuốc, cái nào nóng nảy cái ấy không phải là liệu thuốc.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

7. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, cái gì là sự khác biệt ở người có tham ái và ở người đã lìa tham ái?**

– Tâu Đại vương, một người là bị dính mắc, một người không bị dính mắc.

– Thưa Ngài, điều gì gọi là dính mắc và không dính mắc?

– Tâu Đại vương, một người có mong cầu, một người không có mong cầu.

– Thưa Ngài, trầm thấy như vậy: Người có tham ái và người đã lìa tham ái, cả hai hạng này đều ưa thích vật thực loại cứng, loại mềm tốt đẹp và không ưa thích bất cứ loại nào xấu.

– Tâu Đại vương, người chưa lìa tham ái thọ dụng vật thực có sự nhận biết về mùi vị, có sự nhận biết về tham ái ở mùi vị, còn người đã lìa tham ái thọ dụng vật thực có sự nhận biết về mùi vị, nhưng sự nhận biết về tham ái ở mùi vị là không có.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

8. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, tuệ trú ở nơi nào?**

– Tâu Đại vương, không ở nơi nào cả.

– Thưa Ngài Nāgasena, như vậy thì không có tuệ.

– Tâu Đại vương, gió trú ở nơi nào?

– Thưa Ngài, không ở nơi nào cả.

– Tâu Đại vương, như vậy thì không có gió.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

9. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, điều mà Ngài đã nói là “luân hồi”, luân hồi ấy là gì?**

– Tâu Đại vương, người sanh ra ở nơi đây, chết ngay tại nơi đây; chết tại nơi đây, sanh lên ở nơi khác; sanh ra ở nơi kia, chết ngay tại nơi kia; chết tại nơi kia, sanh lên ở nơi khác. Tâu Đại vương, luân hồi là như vậy.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người nào đó sau khi ăn trái xoài chín rồi ươm trồng cái hạt, từ đó cây xoài nẩy mầm, lớn lên, rồi cho các trái. Rồi người ấy sau khi ăn trái xoài chín cũng từ đó rồi ươm trồng cái hạt, cũng từ đó cây xoài nẩy mầm, lớn lên, rồi cho các trái. Như vậy, điểm tận cùng của các cây này không được biết đến. Tâu Đại vương, tương tự y như thế, người sanh ra ở nơi đây, chết ngay tại nơi đây; chết tại nơi đây, sanh lên ở nơi khác; sanh ra ở nơi

kia, chết ngay tại nơi kia; chết tại nơi kia, sanh lên ở nơi khác. Tâu Đại vương, luân hồi là như vậy.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

10. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, nhờ vào cái gì mà hồi tưởng lại việc đã làm từ lâu trong quá khứ?**

– Tâu Đại vương, nhờ vào trí nhớ.

– Thưa Ngài Nāgasena, thế chẳng phải hồi tưởng lại là bằng tâm, không phải bằng trí nhớ?

– Tâu Đại vương, Đại vương có nhận biết được rằng sau khi làm một việc cần làm nào đó rồi quên lửng không?

– Thưa Ngài, đúng vậy.

– Tâu Đại vương, phải chăng vào thời điểm ấy Ngài là không có tâm?

– Thưa Ngài, không đúng. Vào thời điểm ấy trẫm đã không có trí nhớ.

– Tâu Đại vương, vậy tại sao Ngài đã nói như vậy: “Hồi tưởng lại là bằng tâm, không phải bằng trí nhớ”?

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

11. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, toàn bộ trí nhớ được sanh lên là thuộc về chủ quan hay trí nhớ là thuộc về khách quan?**

– Tâu Đại vương, trí nhớ được sanh lên vừa thuộc về chủ quan, trí nhớ vừa thuộc về khách quan.

– Thưa Ngài Nāgasena, chính vì như thế phải chăng toàn bộ trí nhớ là thuộc về chủ quan, không có trí nhớ thuộc về khách quan?

– Tâu Đại vương, nếu không có trí nhớ thuộc về khách quan thì những người thợ học nghề không có cái gì cần phải làm đối với các lãnh vực về nghề nghiệp, đối với các lãnh vực về học tập, hoặc đối với các tư liệu về kiến thức; không có nhu cầu về các thầy dạy học. Tâu Đại vương, bởi vì có trí nhớ thuộc về khách quan mà có việc cần phải làm đối với các lãnh vực về nghề nghiệp, đối với các lãnh vực về học tập, hoặc đối với các tư liệu về kiến thức; và có nhu cầu về các thầy dạy học.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

Phẩm Trí nhớ là thứ sáu.

(Trong phẩm này có mười một câu hỏi)

VII. PHẨM XÁC ĐỊNH CÁC PHÁP VÔ SẮC (*ARŪPADHAMMAVAVATTHĀNAVAGGO*)

1. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, trí nhớ sanh lên với bao nhiêu hình thức?

– Tâu Đại vương, trí nhớ sanh lên với mười sáu hình thức.⁵ Với mười sáu hình thức gì?

Tâu Đại vương, trí nhớ sanh lên do điều kiện chủ quan;

Trí nhớ sanh lên do điều kiện khách quan;

Trí nhớ sanh lên do nhận thức sự kiện trọng đại;

Trí nhớ sanh lên do nhận thức điều tốt đẹp;

Trí nhớ sanh lên do nhận thức điều không tốt đẹp;

Trí nhớ sanh lên do dấu hiệu tương tự;

Trí nhớ sanh lên do dấu hiệu khác biệt;

Trí nhớ sanh lên do hiểu rõ lời nói;

Trí nhớ sanh lên do đặc điểm;

Trí nhớ sanh lên do sự nhớ lại;

Trí nhớ sanh lên do việc viết chữ;

Trí nhớ sanh lên do việc tính toán;

Trí nhớ sanh lên do việc thuộc lòng;

Trí nhớ sanh lên do việc tu tập;

Trí nhớ sanh lên do gắn bó với sách vở;

Trí nhớ sanh lên do việc tiếp cận;

Trí nhớ sanh lên do kinh nghiệm.

– Trí nhớ sanh lên do điều kiện chủ quan nghĩa là thế nào?

– Tâu Đại vương, giống như trường hợp Đại đức Ānanda và nữ cư sĩ Khujjuttarā, hoặc bất cứ những người nào khác có được năng lực về đời sống [quá khứ] nhớ lại đời sống [quá khứ]. Trí nhớ sanh lên do điều kiện chủ quan nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do điều kiện khách quan nghĩa là thế nào? Người nào có bản tính hay quên, và những người khác thúc giục người ấy với mục đích nhắc nhở. Trí nhớ sanh lên do điều kiện khách quan nghĩa là như vậy.

⁵ Tuy ghi là 16 nhưng đếm thì có đến 17 loại. Tạng Miến Điện ghi 17. (ND)

Trí nhớ sanh lên do nhận thức các sự kiện trọng đại nghĩa là thế nào? Khi được tấn phong vương quyền hoặc khi đạt được quả vị Nhập lưu. Trí nhớ sanh lên do nhận thức các sự kiện trọng đại nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do nhận thức điều tốt đẹp nghĩa là thế nào? Vị được hạnh phúc về điều nào đó rồi nhớ lại rằng: “Ta được hạnh phúc như vậy.” Trí nhớ sanh lên do nhận thức điều tốt đẹp nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do nhận thức điều không tốt đẹp nghĩa là thế nào? Vị bị đau khổ về điều nào đó rồi nhớ lại rằng: “Ta bị đau khổ như vậy.” Trí nhớ sanh lên do nhận thức điều không tốt đẹp nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do dấu hiệu tương tự nghĩa là thế nào? Sau khi nhìn thấy người tương tự thì nhớ lại người mẹ, hoặc người cha, hoặc anh em trai, hoặc chị em gái; sau khi nhìn thấy con lạc đà, hoặc con bò, hoặc con lừa thì nhớ lại con lạc đà, hoặc con bò, hoặc con lừa khác tương tự như thế. Trí nhớ sanh lên do dấu hiệu tương tự nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do dấu hiệu khác biệt nghĩa là thế nào? Vị nhớ lại rằng: “Người kia có như vậy: Sắc thể này, tinh thể này, hương thể này, vị thể này, xúc thể này.” Trí nhớ sanh lên do dấu hiệu khác biệt nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do hiểu rõ lời nói nghĩa là thế nào? Người nào có bản tính hay quên, những người khác nhắc nhở người ấy, nhờ thế người ấy nhớ lại. Trí nhớ sanh lên do hiểu rõ lời nói nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do đặc điểm nghĩa là thế nào? Nhận ra nhờ vào dấu sắt nung của những con bò kéo là nhận ra do đặc điểm. Trí nhớ sanh lên do đặc điểm nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do sự nhớ lại nghĩa là thế nào? Người nào có bản tính hay quên, những người khác liên tục nhắc nhở người ấy rằng: “Người hãy nhớ lại, người hãy nhớ lại.” Trí nhớ sanh lên do sự nhớ lại nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do việc viết chữ nghĩa là thế nào? Do đã được học tập về chữ viết nên nhận biết được rằng: “Nên thực hiện chữ cái này liền với chữ cái này.” Trí nhớ sanh lên do việc viết chữ nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do việc tính toán nghĩa là thế nào? Những người kế toán, do đã được học tập về việc tính toán nên tính toán nhiều. Trí nhớ sanh lên do việc tính toán nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do việc thuộc lòng nghĩa là thế nào? Những người chuyên học thuộc lòng, do đã được học tập về việc thuộc lòng nên thuộc lòng được nhiều. Trí nhớ sanh lên do việc thuộc lòng nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do việc tu tập nghĩa là thế nào? Ở đây, vị Tỳ-khưu nhớ lại nhiều kiếp sống trước như là một lần sanh, hai lần sanh, ba lần sanh, bốn lần sanh, năm lần sanh, mười lần sanh, hai mươi lần sanh, ba mươi lần sanh, bốn mươi lần sanh, năm mươi lần sanh, một trăm lần sanh, một ngàn lần sanh, nhiều hoại kiếp, nhiều thành kiếp, nhiều hoại và thành kiếp: “Ở nơi ấy, ta đã có tên

như vậy, dòng họ như vậy, giai cấp như vậy, thức ăn như vậy, có sự nhận biết lạc và khổ như vậy, có giới hạn tuổi thọ như vậy. Từ chỗ ấy, ta đây đã chết đi rồi đã sanh lên tại chỗ kia. Ở nơi kia, ta đã có tên như vậy, dòng họ như vậy, giai cấp như vậy, thức ăn như vậy, có sự nhận biết lạc và khổ như vậy, có giới hạn tuổi thọ như vậy. Từ nơi kia, ta đây đã chết đi rồi đã sanh lên tại nơi này.” Như thế, vị ấy nhớ lại nhiều kiếp sống trước với các nét đại cương và cá biệt. Trí nhớ sanh lên do việc tu tập nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do gắn bó với sách vở nghĩa là thế nào? Các vị vua trong khi tưởng nhớ về điều giáo huấn [rồi ra lệnh]: “Hãy mang lại một cuốn sách”, và tưởng nhớ lại nhờ cuốn sách ấy. Trí nhớ sanh lên do gắn bó với sách vở nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do việc tiếp cận nghĩa là thế nào? Sau khi nhìn thấy hàng hóa được đặt xuống gần bên thì nhớ lại. Trí nhớ sanh lên do việc tiếp cận nghĩa là như vậy.

Trí nhớ sanh lên do kinh nghiệm nghĩa là thế nào? Vị nhớ lại cảnh sắc do đã thấy, nhớ lại cảnh thính do đã nghe, nhớ lại hương do đã ngửi, nhớ lại vị do đã nếm, nhớ lại xúc do đã chạm, nhớ lại pháp do đã nhận thức. Trí nhớ sanh lên do kinh nghiệm nghĩa là như vậy.

Tâu Đại vương, trí nhớ sanh lên với mười sáu hình thức này.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

2. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài nói như vậy: “Người nào làm việc bất thiện trong một trăm năm, và vào lúc chết đạt được một niệm tưởng đến đức Phật thì người ấy có thể sanh ở giữa chư thiên.” Trẫm không tin lời nói này. Hơn nữa, Ngài còn nói như vậy: “Có thể đọa vào địa ngục do một lần giết hại mạng sống.” Trẫm cũng không tin lời nói này.

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Không có chiếc thuyền, hòn đá dầu là nhỏ có thể nổi ở nước không?

– Thưa Ngài, không.

– Tâu Đại vương, phải chăng một trăm xe đá được chất lên thuyền thì có thể nổi ở nước?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Có thể nổi.

– Tâu Đại vương, chiếc thuyền là như thế nào thì các nghiệp thiện nên được xem xét như vậy.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

3. Đức Vua đã nói rằng:

– Thưa Ngài Nāgasena, có phải Ngài tinh tấn nhằm loại bỏ khổ thuộc quá khứ?

– Tâu Đại vương, không phải.

- Vậy có phải Ngài tinh tấn nhằm loại bỏ khổ thuộc vị lai?
- Tâu Đại vương, không phải.
- Vậy có phải Ngài tinh tấn nhằm loại bỏ khổ thuộc hiện tại?
- Tâu Đại vương, không phải.
- Nếu Ngài không tinh tấn nhằm loại bỏ khổ thuộc quá khứ, không tinh tấn nhằm loại bỏ khổ thuộc vị lai, không tinh tấn nhằm loại bỏ khổ thuộc hiện tại, vậy Ngài tinh tấn nhằm mục đích gì?

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Tâu Đại vương, làm cách nào để cho khổ này diệt và khổ khác không thể sanh lên? Chúng tôi tinh tấn nhằm mục đích này.

- Thưa Ngài Nāgasena, vậy [bây giờ] có khổ thuộc vị lai không?
- Tâu Đại vương, không có.
- Thưa Ngài Nāgasena, Ngài quả là quá sáng trí khi Ngài tinh tấn nhằm loại bỏ các khổ không hiện hữu!
- Tâu Đại vương, vậy có những vị vua đối nghịch, những kẻ thù đối nghịch, những bạn bè đối nghịch chống đối lại Ngài không?
- Thưa Ngài, đúng vậy. Có.
- Tâu Đại vương, phải chăng khi ấy Ngài mới bảo đào hào, mới bảo đắp lũy, mới bảo xây cổng thành, mới bảo làm vọng gác, mới bảo đem lại thóc?
- Thưa Ngài, không đúng. Việc ấy là được chuẩn bị trước.
- Tâu Đại vương, phải chăng khi ấy Ngài mới rèn luyện về voi, mới rèn luyện về ngựa, mới rèn luyện về xe, mới rèn luyện về cung, mới rèn luyện về gươm?
- Thưa Ngài, không đúng. Việc ấy là được chuẩn bị trước.
- Nhằm mục đích gì?
- Thưa Ngài, nhằm mục đích ngăn chặn các nỗi lo sợ thuộc vị lai.
- Tâu Đại vương, phải chăng [bây giờ] có nỗi lo sợ thuộc vị lai?
- Thưa Ngài, không có.
- Tâu Đại vương, Đại vương quả là quá sáng trí khi Ngài chuẩn bị nhằm mục đích ngăn chặn các nỗi lo sợ thuộc vị lai!
- Xin Ngài cho thêm ví dụ.
- Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Phải chăng khi nào Ngài bị khát thì khi ấy Ngài mới bảo đào giếng nước, mới bảo đào ao nước, mới bảo đào hồ nước [nghĩ rằng]: “Ta sẽ uống nước”?
- Thưa Ngài, không đúng. Việc ấy là được chuẩn bị trước.
- Nhằm mục đích gì?
- Thưa Ngài, được chuẩn bị nhằm mục đích ngăn chặn các sự khát nước còn chưa đến.

- Tâu Đại vương, phải chăng [bây giờ] có sự khát nước ở vị lai?
- Thưa Ngài, không có.
- Tâu Đại vương, Đại vương quả là quá sáng trí khi Ngài chuẩn bị việc ấy nhằm mục đích ngăn chặn các sự khát nước ở vị lai!
- Xin Ngài cho thêm ví dụ.
- Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Phải chăng khi nào Ngài thèm ăn thì khi ấy Ngài mới bảo cày ruộng, mới bảo trồng lúa sālī [nghĩ rằng]: “Ta sẽ thọ dụng bữa ăn”?
- Thưa Ngài, không đúng. Việc ấy là được chuẩn bị trước.
- Nhằm mục đích gì?
- Thưa Ngài, được chuẩn bị nhằm mục đích ngăn chặn các sự thèm ăn ở vị lai.
- Tâu Đại vương, phải chăng [bây giờ] có sự thèm ăn ở vị lai?
- Thưa Ngài, không có.
- Tâu Đại vương, Đại vương quả là quá sáng trí khi Ngài chuẩn bị việc ấy nhằm mục đích ngăn chặn các sự thèm ăn không hiện hữu ở vị lai!
- Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

4. Đức Vua đã nói rằng:

- **Thưa Ngài Nāgasena, cõi Phạm thiên cách đây bao xa?**
- Tâu Đại vương, cõi Phạm thiên cách đây xa lắm. Tầng đá kích thước bằng ngôi nhà mái nhọn bị rơi từ nơi ấy, trong khi rơi xuống ngày đêm bốn mươi tám ngàn do-tuần thì bốn tháng mới có thể đến được trái đất.
- Thưa Ngài Nāgasena, Ngài nói như vậy: “Cũng giống như người đàn ông có sức mạnh có thể duỗi ra cánh tay đã được co lại, hoặc có thể co lại cánh tay đã được duỗi ra; tương tự y như thế, vị Tỳ-khưu có thần thông đã đạt đến năng lực của tâm, biến mất ở Jambudīpa có thể hiện ra ở cõi Phạm thiên.” Trẫm không tin lời nói này. Như vậy, vị ấy sẽ di chuyển cực kỳ nhanh đến cả nhiều trăm do-tuần?

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

- Tâu Đại vương, sanh quán của Ngài ở đâu?
- Thưa Ngài, có hòn đảo tên là Alasandā. Trẫm sanh ra tại nơi ấy.
- Tâu Đại vương, Alasandā cách đây bao xa?
- Thưa Ngài, khoảng cách hai trăm do-tuần.
- Tâu Đại vương, phải chăng Ngài biết rõ là Ngài đã làm một việc cần làm nào đó ở tại nơi ấy và Ngài vẫn còn nhớ?
- Thưa Ngài, đúng vậy. Trẫm nhớ.
- Tâu Đại vương, quả là Ngài đã di chuyển khoảng cách hai trăm do-tuần một cách nhẹ nhàng.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

5. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, người từ trần ở đây rồi sanh vào cõi Phạm thiên, và người từ trần ở đây rồi sanh vào xứ Kasmīra, ai là lâu hơn, ai là mau hơn?**

– Tâu Đại vương, bằng nhau.

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, thành phố quê hương của Ngài ở đâu?

– Thưa Ngài, có ngôi làng tên là Kalasi. Trẫm sanh ra tại nơi ấy.

– Tâu Đại vương, ngôi làng Kalasi cách đây bao xa?

– Thưa Ngài, khoảng cách hai trăm do-tuần.

– Tâu Đại vương, Kasmīra cách đây bao xa?

– Thưa Ngài, mười hai do-tuần.

– Tâu Đại vương, Đại vương hãy nghĩ đến ngôi làng Kalasi đi?

– Thưa Ngài, đã nghĩ đến rồi.

– Tâu Đại vương, Đại vương hãy nghĩ đến Kasmīra đi?

– Thưa Ngài, đã nghĩ đến rồi.

– Tâu Đại vương, cái nào đã được suy nghĩ lâu, cái nào mau hơn?

– Thưa Ngài, bằng nhau.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, người từ trần ở đây rồi sanh vào cõi Phạm thiên, và người từ trần ở đây rồi sanh vào xứ Kasmīra, họ sanh lên đều bằng nhau.

– Xin Ngài cho thêm ví dụ.

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Hai con chim bay ở không trung, một con trong số đó đậu xuống ở cây cao, một con đậu ở cây thấp. Khi chúng đồng thời đáp xuống, bóng của con nào thành lập ở mặt đất trước, bóng của con nào thành lập ở mặt đất lâu hơn?

– Thưa Ngài, bằng nhau.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, người từ trần ở đây rồi sanh vào cõi Phạm thiên, và người từ trần ở đây rồi sanh vào xứ Kasmīra, họ sanh lên đều bằng nhau.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

6. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có bao nhiêu giác chi [chi phần đưa đến giác ngộ]?**

– Tâu Đại vương, có bảy giác chi.

– Thưa Ngài, được giác ngộ bằng bao nhiêu giác chi?

– Tâu Đại vương, được giác ngộ bằng một giác chi là bằng trạch pháp giác chi.

– Thưa Ngài, vậy thì tại sao lại được nói là “bảy giác chi”?

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Cây gươm đã được tra vào vỏ, không được nắm bằng tay, có thể cắt được vật cần phải cắt?

– Thưa Ngài, không thể.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, thiếu đi trạch pháp giác chi thì không được giác ngộ bằng sáu chi phần [còn lại].

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

7. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, phước và tội cái nào nhiều hơn?**

– Tâu Đại vương, phước thì nhiều hơn, tội thì ít.

– Vì lý do gì?

– Tâu Đại vương, trong khi làm tội thì có sự ân hận rằng: “Nghiệp ác được ta làm”, do đó ác không tăng trưởng. Tâu Đại vương, trong khi làm phước thì không có sự ân hận. Đối với người không có sự ân hận, hân hoan sanh khởi; đối với người được hân hoan, hỷ sanh khởi; đối với người có tâm hỷ, thân khinh an; thân được khinh an thì cảm giác sự an lạc; có sự an lạc, tâm được định tĩnh; đã được định tĩnh thì nhận biết đúng theo thực thể. Vì lý do ấy, phước tăng trưởng. Tâu Đại vương, người có chân tay bị chặt đứt sau khi dâng lên đức Thế Tôn một bó hoa sen thì sẽ không rơi vào đọa xứ chín mươi một kiếp. Tâu Đại vương, cũng vì lý do này mà tôi nói rằng: “Phước thì nhiều hơn, tội thì ít.”

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

8. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, người làm nghiệp ác mà biết và người làm nghiệp ác mà không biết, người nào có tội nhiều hơn?**

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Tâu Đại vương, người nào làm nghiệp ác mà không biết, người ấy có tội nhiều hơn.

– Thưa Ngài Nāgasena, chính vì điều ấy hoàng tử nào hoặc quan đại thần nào của chúng tôi làm nghiệp ác mà không biết, có phải chúng tôi phạt người ấy gấp đôi?

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Một người cầm lấy cục sắt được nung nóng, đốt nóng, cháy rực, có ngọn lửa mà không biết, một người cầm lấy mà biết, người nào bị phỏng với mức độ trầm trọng hơn?

– Thưa Ngài, người nào cầm lấy mà không biết, người ấy bị phỏng với mức độ trầm trọng hơn.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, người nào làm nghiệp ác mà không biết, người ấy có tội nhiều hơn.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

9. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có người nào có thể đi đến xứ Uttarakuru, hoặc cõi Phạm thiên, hoặc hòn đảo khác bằng cách phân thân này không?**

– Tâu Đại vương, có người có thể đi đến xứ Uttarakuru, hoặc cõi Phạm thiên, hoặc hòn đảo khác bằng thân tứ đại này.

– Thưa Ngài Nāgasena, làm thế nào có thể đi đến xứ Uttarakuru, hoặc cõi Phạm thiên, hoặc hòn đảo khác bằng thân tứ đại này?

– Tâu Đại vương, chắc Ngài biết rõ là đã nhảy lên khỏi trái đất này một gang tay hoặc một *ratana*?⁶

– Thưa Ngài, trăm biết rõ. Thưa Ngài Nāgasena, trăm nhảy lên đến tám *ratana*.

– Tâu Đại vương, làm thế nào Ngài nhảy lên đến tám *ratana*?

– Thưa Ngài, chính vì trăm lập tâm rằng: “Ta sẽ rơi xuống ở chỗ này.” Với sự lập tâm ấy, thân thể của trăm trở thành nhẹ.

– Tâu Đại vương, tương tự y như thế, vị Tỳ-khưu có thần thông đã đạt đến năng lực của tâm, sau khi đặt thân vào tâm rồi di chuyển ở không trung bằng năng lực của tâm.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

10. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, Ngài nói như vậy: “Có những khúc xương dài một trăm do-tuần.”** Cho đến ngay cả cây cối còn không cao một trăm do-tuần, do đâu mà sẽ có được những khúc xương dài một trăm do-tuần?

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Có phải Ngài đã được nghe là ở đại dương có loài cá dài năm trăm do-tuần?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Đã được nghe.

– Tâu Đại vương, không phải những khúc xương của con cá dài năm trăm do-tuần sẽ là có chiều dài năm trăm do-tuần?

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

11. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, Ngài nói như vậy: “Có thể ngưng các hơi thở ra hơi thở vào?”**

– Tâu Đại vương, đúng vậy. Có thể ngưng các hơi thở ra hơi thở vào.

– Thưa Ngài Nāgasena, làm thế nào có thể ngưng các hơi thở ra hơi thở vào?

– Tâu Đại vương, Đại vương nghĩ gì về điều này? Đại vương đã được nghe trước đây người nào đang ngáy không?

⁶ *Ratana* = 0.25m, đơn vị đo chiều dài. (ND)

– Thưa Ngài, đúng vậy. Đã được nghe trước đây.

– Tàu Đại vương, phải chăng âm thanh ấy có thể ngưng lại khi cơ thể được khom vào?

– Thưa Ngài, đúng vậy. Có thể ngưng lại.

– Tàu Đại vương, bởi vì âm thanh ấy có thể ngưng lại khi cơ thể được khom vào là đối với người có thân chưa được tu tập, có giới chưa được tu tập, có định chưa được tu tập, có tuệ chưa được tu tập. Trái lại, đối với người có thân đã được tu tập, có giới đã được tu tập, có định đã được tu tập, có tuệ đã được tu tập, đã chứng đạt tứ thiền, phải chăng hơi thở ra hơi thở vào của người này sẽ không được ngưng lại?

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

12. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, điều được gọi là “biển, biển”. Vì lý do gì nước được gọi là “biển”?**

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Tàu Đại vương, nước chừng nào thì muối chừng ấy, muối chừng nào thì nước chừng ấy; vì thế được gọi là “biển”.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

13. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, vì lý do gì mà biển có một vị là vị của muối?**

– Tàu Đại vương, điều đã được tồn tại từ lâu là đối với nước thì biển có một vị là vị của muối.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

14. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, có thể cắt vật hoàn toàn vì tế không?**

– Tàu Đại vương, đúng vậy. Có thể cắt vật hoàn toàn vì tế.

– Thưa Ngài, vậy cái gì là hoàn toàn vì tế?

– Tàu Đại vương, pháp là hoàn toàn vì tế. Tàu Đại vương, không phải tất cả các pháp đều là vì tế. Tàu Đại vương, “vì tế” hay “thô cứng”, điều này là sự diễn tả đối với các pháp. Bất cứ vật gì có thể cắt được thì cắt toàn thể vật ấy bằng tuệ. Không có việc cắt bằng tuệ lần thứ nhì.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

15. Đức Vua đã nói rằng:

– **Thưa Ngài Nāgasena, “thức” hay “tuệ” hay “mạng sống ở chúng sanh”, các pháp này khác về nội dung khác về hình thức, hay là có chung nội dung chỉ khác về hình thức tên gọi?**

– Tàu Đại vương, thức có sự nhận thức là tướng trạng, tuệ có sự biết rõ là tướng trạng, mạng sống ở chúng sanh là không có.

– Nếu mạng sống không có, vậy thì ai nhìn thấy cảnh sắc bằng mắt, nghe âm thanh bằng tai, ngửi hương bằng mũi, nếm vị bằng lưỡi, chạm cảnh xúc bằng thân, nhận thức cảnh pháp bằng ý?

Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– Nếu mạng sống nhìn thấy cảnh sắc bằng mắt, nghe âm thanh bằng tai, ngửi hương bằng mũi, nếm vị bằng lưỡi, chạm cảnh xúc bằng thân, nhận thức cảnh pháp bằng ý; phải chăng mạng sống ấy, khi các mắt bị hoại, vẫn có thể nhìn thấy cảnh sắc rõ hơn ở bên ngoài trước mặt qua bầu không gian lớn hơn? Có phải khi các tai bị hoại, khi mũi bị hoại, khi lưỡi bị hoại, khi thân bị hoại, vẫn có thể nghe âm thanh, có thể ngửi mùi, có thể nếm vị, có thể chạm cảnh xúc rõ hơn qua bầu không gian lớn hơn?

– Thưa Ngài, không phải.

– Tâu Đại vương, chính vì điều ấy mạng sống ở chúng sanh là không có.

– Thưa Ngài Nāgasena, Ngài thật khôn khéo.

16. Vị Trưởng lão đã nói rằng:

– **Tâu Đại vương, có phải hành động khó khăn đã được đức Thế Tôn thực hiện?**

– Thưa Ngài, hành động khó khăn đã được đức Thế Tôn thực hiện là gì?

– Tâu Đại vương, hành động khó khăn đã được đức Thế Tôn thực hiện là việc xác định đối với các pháp không có hình tướng là tâm và sở hữu tâm đang diễn tiến ở một đối tượng đã được nói ra: “Đây là xúc, đây là thọ, đây là tưởng, đây là tư, đây là tâm.”

– Xin Ngài cho ví dụ.

– Tâu Đại vương, giống như người nào đó đi vào biển cả bằng thuyền, lấy nước bằng bụm tay, rồi nếm bằng lưỡi. Tâu Đại vương, phải chăng người ấy có thể biết được rằng: “Đây là nước của sông Gaṅgā, đây là nước của sông Yamunā, đây là nước của sông Aciravatī, đây là nước của sông Sarabhū, đây là nước của sông Mahī”?

– Thưa Ngài, là việc khó khăn để biết được.

– Tâu Đại vương, việc đã được đức Thế Tôn thực hiện còn khó hơn việc đó nữa là việc xác định các pháp không có hình tướng là tâm và sở hữu tâm đang diễn tiến ở một đối tượng đã được nói ra: “Đây là xúc, đây là thọ, đây là tưởng, đây là tư, đây là tâm.”

Đức Vua đã vô cùng hoan hỷ:

– Thưa Ngài, thật quý hóa thay!

Phẩm Xác định các pháp vô sắc là thứ bảy.

(Trong phẩm này có mười sáu câu hỏi)

